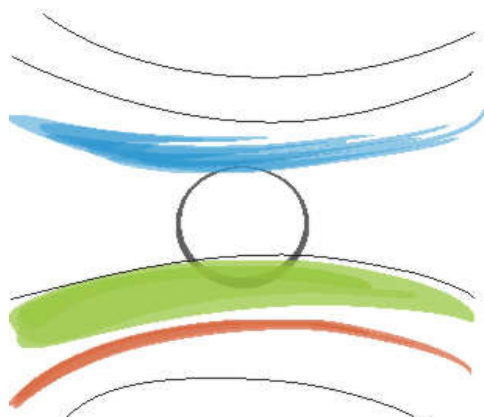

LATVIJAS UNIVERSITĀTES
70. ZINĀTNISKĀ KONFERENCE

Teritorijas, resursi un plānošana
2.februārī

Telpiskā plānošana un attīstība
3.februārī

PROGRAMMA un TĒZES

Rīga, Alberta iela 10

2012.gads

Apakšsekcija „Teritorijas, resursi un plānošana”
2012.gada 2.februārī pulkst.9.00, Rīga, Alberta iela 10, 403.t.

- 9:00 - 9:10 **Ievadvārdi. Pēteris Šķiņķis**
9:10 - 9:30 **Kukaine Katrīna**
Maskavas priekšpilsētas atvēršanas iespējas. Kultūras mantojums kā resurss pilsētu revitalizācijā
- 9:30 - 9:50 **Lejnieks Jānis**
Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumu riska analīze
- 9:50 - 10:10 **Le Bourhis Eric**
Arnolda Lamzes darba izmantošana sarunās par Rīgas reģiona plānošanu 50.gados
- 10:10 - 10:30 **Zariņa Anita, Miklaša Margarita, Šķiņķis Pēteris**
Ainava teritorijas plānošanas procesā: iesaistes iespējas un līdzekļi Burtnieku novada piemērā
- 10:30 - 10:50 **Kafijas pauze**
- 10:50 - 11:10 **Cimdiņš Rūdolfs**
Sociālais potenciāls, tā novērtēšanas iespējas un nozīme attīstības plānošanā
- 11:10 - 11:30 **Miklaša Margarita, Ušča Maija**
Plānotā un reālā teritorijas izmantošana piepilsētā: Ķekavas novada ciemi un to potenciāls indivīdu/kopienas vajadzību apmierināšanai
- 11:30 - 11:50 **Gūtmane Helēna**
Publiskās ārtelpas plānošana kā kopienu attīstības instruments
- 11:50 - 12:10 **Balodis Jānis, Kurina Zanda, Mēlupe Arta, Sniega Līga, Baiba Švāne**
Laukumveida publisko telpu identifikācijas metodoloģija Rīgas pilsētā
- 12:10 - 12:30 **Zvirgzdiņš Artis**
Māksla, monumenti un simboli Rīgas publiskajā telpā. Brīvības alejas piemērs
- 12:30 - 13:30 *Pusdienu pārtraukums/ dinner*
- 13:30 - 14:00 **Posteru sesija/poster presentations**
Berjoza Antons, *Latvijas zivsaimniecības produkcijas eksporta tirgu ģeogrāfijas tendences*
Legzdiņš Kristis, *Latvijas rūpniecības teritoriālā struktūra*
Umantaite –Vaivadiene Dalia, Norvaišs Rolandas, *Klaipēdas city sculpture park as a perceived public urban space today and its future vision*
Pidža Madara, *Latgales augstienes dievnamu kultūrainavas identitāte*
Lazdāne Lilita, *Ainavas analīzes metodes izstrāde Latvijas ūdensdzirnavu un mazo hidroelektrostaciju teritorijām, Latgales augstienes ainavzemes piemērs*
Jankevica Maija, *Ainavas ekoloģiskās estētikas izmantošana pilsētvidē*
Jonkers Simon, *Cycling in Riga*
Kruze Vineta, *Vides pieejamība Salacgrīvas pilsētā*
Roga Daina, *Slēgto vārtu kopienas: Pierīgas piemērs*
Šterns Jurgis, *Saldus pilsētas telpiskās un ainavas struktūras izmaiņas 20.-21. gs.*
Romančuks Sandris, Lapinskis Jānis, *Baltijas jūras Latvijas piekrastē pastāvošo apsaimniekošanas iespēju un riska analīze*
- Sessions in English**
- 14:05 - 14:25 **Hiob Mart, Nutt Nele** (Estonia)
The changing landscape of the Lahemaa national park in Estonia
- 14:25 - 14:45 **Ilgvars Jansons** (Latvia)
Building and Planning Principles in Arabic – Islamic Cities in the Old City of Nablus
- 14.45 - 15.05 **Buciene Angelija** (Lithuania)
Changes of the land use, farming intensity and rural landscape diversity in the south-eastern Baltic coast region
- 15:05 - 15:30 **Spiriajevas Eduardas** (Lithuania)
Communities of gardeners in Lithuania: contradictions for development either urban or rural settlements
- 15:30 - 16:00 **Kafijas pauze**
- 16:00 - 16:20 **Baranova Yuliya** (Russia)
Preconditions for the formation of a transboundary region on the territory of the Lithuania, Poland and Kaliningrad region of the Russian Federation Neighbourhood Programme
- 16:20 - 16:40 **Belova Anna** (Russia)
Cross-border and trans-border cooperation of semimedium-sized towns of the Kaliningrad region in the Baltic sea region

- 16:40 - 17:00 **Raagmaa Garri, Roose Antti** (Estonia)
Insights into new era of spatial planning education in Estonia
- 17:00 – 17:20 **Buechel Jonas, Šķiņķis Pēteris, Lukstiņa Gunta** (Latvia)
Social contexts and further development opportunities for integrated - spatial planning studies in Latvia
- 17:20 - 18:00 **Diskusija/discussion (languages: Latvian, English)**

Apakšsekcija „Telpiskā plānošana un attīstība”

2012.gada 3februārī pulkst.9.00, Rīga, Alberta iela 10, 403.t.

9:00 - 9:20	Paiders Juris <i>Teritoriālo informācijas plūsmu asimetriskās likumsakarības</i>
9:20 - 9:40	Zujeva Evita, Vikmane Helga, Zeberga Lasma, Kavriga Nadežda, Burmistre Santa <i>Centra sasniedzamības ietekme uz dzīvokļu cenām Rīgas DA daļa</i>
9:40 - 10:00	Paiders Janis <i>Telpiskās autokorelācijas pielietošana Saeimas vēlēšanu rezultātu analīzē</i>
10:00 - 10:20	Andiņš Janis <i>Priekšlikumi velosatiksmes tīkla attīstībai Rīgas pilsētas Daugavas kreisā krasta teritorijā</i>
10:20 - 10:40	Vecenāne Irbe <i>Kājāmgājēji Rīgā</i>
10:40 - 11:00	Kafijas pauze
11:00 - 11:20	Renkvica Ieva <i>Jūras piekrastes publiskās piekļuves telpiskās realizācijas problemātika piekrastes apdzīvojuma struktūrā</i>
11:20 - 11:40	Jansone Inga <i>Vēja enerģijas jautājumi Latvijā un Igaunijā pašvaldību plānojumos – statuss un perspektīvas</i>
11:40 - 12:00	Šavrika Ilona, Treija Sandra <i>20. gadu agrāri teritoriālās reformas arhitektoniski telpiskie aspekti</i>
12:00 – 12:20	Žukovska Laura <i>Ilgspējīga tūrisma nozares plānošana pašvaldību līmenī, Ozolnieku novada gadījums</i>
12:20 - 13:30	<i>Pusdienu pārtraukums</i>
13:30 - 13:50	Vilka Inga <i>Attīstības plānošana Latvijā: situācija, izvērtējums</i>
13:50 - 14:10	Nikodemus Olgerts <i>Stratēģiskais ietekmes uz vidi novērtējums teritorijas plānošanas procesā</i>
14:10 - 14:30	Šķiņķis Pēteris, Pužulis Armands, Juris Vītols <i>Latvijas apdzīvoto vietu ģeogrāfiskā tipoloģija iedzīvotāju uzskaites, zemes parvaldības un attīstības plānošanas vajadzībām: lauku un Pierīgas novada piemēri</i>
14:30 - 14:50	Melluma Aija, Lūkins Mārtiņš <i>Par mežu plānošanu: vai mežs ir „zaļais tuksnesis”?</i>
14:50-15:10	Diskusija
15:10 - 15:30	<i>Kafijas pauze</i>
15:30 - 15:50	Duboks Jevgenijs <i>Dārzi un dārzkopība pilsētas zaļo teritoriju audumā</i>
15:50 - 16:10	Rukšane Ilze <i>Sarkandaugavas reanimācija un remeditācija atdzīvinot vietas atmiņu</i>
16:10 - 16:30	Āboliņa Kristīne, Pjačko Jekaterina, Ieva Sīle, Atis Treimanis <i>Mežaparka apkaimes attīstības vērtējums (2002. – 2010.) Rīgas ilgtspējas kontekstā</i>
16:30 - 16:50	Lukstiņa Gunta <i>Jūrmalas attīstība vērtību un uzskatu sadursmēs</i>
16:50 – 17:10	Kalvāne Dace <i>Rīgas pilsētas applūstošo teritoriju problemātika un attīstības iespējas</i>
17:10 – 17:30	Diskusija

TĒZES SATURS

Katrīna KUKAINE	MASKAVAS PRIEKŠPILSĒTAS ATVESEĻOŠANAS IESPĒJAS. KULTŪRAS MANTOJUMS KĀ RESURSS PILSĒTU REVITALIZĀCIJĀ	6
Jānis LEJNIEKS	RĪGAS VĒSTURISKĀ CENTRA UN TĀ AIZSARDZĪBAS ZONAS TERITORIJAS IZMANTOŠANAS UN APBŪVES NOTEIKUMU RISKĀ ANALĪZE	7
Ēriks LEBURĪSS (<i>Eric LE BOURHIS</i>)	VIETĒJĀ „EKSOĢĒNĀ” PIEREDZE: PIRMSKARA RĪGAS PILSĒTPLĀNOŠANAS ATMIŅAS ARHITEKTA P.BĒRZKALNA RUNĀS UN RAKSTOS (1945-1958)	8
Anita ZARIŅA, Margarita MIKLAŠA, Pēteris ŠKIŅĶIS	AINAVA TERITORIJAS PLĀNOŠANAS PROCESĀ: IESAISTES IESPĒJAS UN LĪDZEKĻI BURTNIĒKU NOVADA PIEMĒRĀ	8
Rūdolfs CIMDIŅŠ	SOCIĀLAIS POTENCIĀLS, TĀ NOVĒRTĒŠANAS IESPĒJAS UN NOZĪME ATTĪSTĪBAS PLĀNOŠANĀ	9
Maija UŠČA; Margarita MIKLAŠA	PLĀNOTĀ UN REĀLĀ TERITORIJAS IZMANTOŠANA PIEPILSĒTĀ: ĶEKAVAS NOVADA CIEMI UN TO POTENCIĀLS INDIVĪDU/KOPIENAS VAJADZĪBU APMIERINĀŠANAI	9
Artis ZVIRGZDIŅŠ	MĀKSĻA, MONUMENTI UN SIMBOLI RĪGAS PUBLISKAJĀ TELPĀ. BRĪVĪBAS ALEJAS PIEMĒRS	10
Antons BERJOZA	LATVIJAS ZIVSAIMNIECĪBAS PRODUKCIJAS EKSPORTA TIRGU ĢEOGRĀFIJAS TENDENCES	11
Kristis LEGZDIŅŠ	LATVIJAS RŪPNIECĪBAS TERITORIĀLĀ STRUKTŪRA	12
Dalia UMANTAITĒ-VAIVADIENĒ, Rolandas NORVAIŠAS	KLAIPĒDA CITY SCULPTURE PARK AS A PERCEIVED PUBLIC URBAN SPACE TODAY AND ITS FUTURE VISION	12
Madara PIDŽA	LATGALES AUGSTIENES DIEVNAMU KULTŪRAINAVAS IDENTITĀTE	13
Lilīta LAZDĀNE	AINAVAS ANALĪZES METODES IZSTRĀDE LATVIJAS ŪDENSĢIRAVU UN MAZO HIDROELEKTROSTACIJU TERITORIJĀS, LATGALES AUGSTIENES AINAVZEMES PIEMĒRS	15
Maija JANKEVICA	AINAVAS EKOĻOĢISKĀS ESTĒTIKAS IZMANTOŠANA PILSĒTVIDĒ	15
Vineta KRŪZE	VIDES PIEEJAMĪBA SALACGRĪVAS PILSĒTĀ	16
Daina ROGA	SLĒGTO VĀRTU KOPIENAS. PIERĪGAS PIEMĒRS	16
Sandris ROMANČUKS, Jānis LAPINSKIS	BALTIJAS JŪRAS LATVIJAS PIEKRASTĒ PASTĀVOŠO APSAIMNIEKOŠANAS IESPĒJU UN RISKĀ ANALĪZE	17
Nele NUTT, Mart HIOB	THE CHANGING LANDSCAPE OF THE LAHEMAA NATIONAL PARK IN ESTONIA	19
Ilgvars JANSONS	BUILDING AND PLANNING PRINCIPLES OF ARABIC-ISLAMIC CITIES IN THE OLD CITY OF NABLUS, PALESTINE	19
Angelija BUČIENĒ	CHANGES OF THE LAND USE, FARMING INTENSITY AND RURAL LANDSCAPE DIVERSITY IN THE SOUTH-EASTERN BALTIC COAST REGION	20
Eduardas SPIRIAJEVAS	COMMUNITIES OF GARDENERS IN LITHUANIA: CONTRADICTIONS FOR DEVELOPMENT EITHER URBAN OR RURAL SETTLEMENTS	21
Yuliya BARANOVA	KALININGRAD REGION OF THE RUSSIAN FEDERATION NEIGHBOURHOOD PROGRAMME	21
Anna BELOVA	CROSS-BORDER AND TRANS-BORDER COOPERATION OF SEMIMEDIUM-SIZED TOWNS OF THE KALININGRAD REGION IN THE BALTIC SEA REGION	22

Antti ROOSE, Garri RAAGMAA	INSIGHTS INTO NEW ERA OF SPATIAL PLANNING EDUCATION IN ESTONIA	23
Juris PAIDERS	TERITORIĀLO INFORMĀCIJAS PLŪSMU ASIMETRISKĀS LIKUMSAKARĪBAS	23
Evita ZUJEVA, Helga VIKMANE, Lāsma ZĒBERGA, Nadežda KAVRIGA, Santa BURMISTRE, Juris PAIDERS	CENTRA SASNIEDZAMĪBAS IETEKME UZ DŽĪVOKĻU CENĀM RĪGAS DA DAĻĀ	24
Jānis PAIDERS	TELPISKĀS AUTOKORELĀCIJAS PIELIETOŠANA SAEIMAS VĒLĒŠANU REZULTĀTU ANALĪZĒ	25
Jānis ANDIŅŠ	PRIEKŠLIKUMI VELOSATIKSMES TĪKLA ATTĪSTĪBAI RĪGAS PILSĒTAS DAUGAVAS KREISĀ KRASTA TERITORIJĀ	26
Irbe VECENĀNE	KĀJĀMGĀJĒJI RĪGĀ	27
Inga JANSONE, Ain KULL	WIND ENERGY ISSUES IN THE TERRITORIAL PLANS OF LOCAL GOVERNMENTS IN ESTONIA AND LATVIA – THE CURRENT STATUS AND PERSPECTIVES	29
Ieva RENKVICĀ	JŪRAS PIEKRĀSTES PUBLISKĀS PIEKĻUVES TELPISKĀS REALIZĀCIJAS PROBLEMĀTIKA PIEKRĀSTES APDZĪVOJUMA STRUKTŪRĀ	29
Laura ŽUKOVSKĀ	ILGTSPĒJĪGA TŪRISMA NOZĀRES PLĀNOŠANA PAŠVALDĪBU LĪMENĪ, OZOLNIEKU NOVADA GADĪJUMS	30
Oļģerts NIKODEMUS	STRATĒģISKĀ IETEKMES UZ VIDĪ NOVĒRTĒJUMA LOMAS PĀAUGSTINĀŠANA PLĀNOŠANAS DOKUMENTA KVALITĀTES UZLABOŠANĀ	31
ŠķĪŅķĪS PĒteris, PUŽULIS Armands, VĪTOLS Juris	LATVIJAS APDZĪVOTO VIETU ĢEOGRĀFISKA TIPOLOģĪJA IEDZĪVOTĀJU UZSKAITES, ZEMES PĀRVALDĪBAS UN ATTĪSTĪBAS PLĀNOŠANAS VAJADZĪBĀM: LAUKU UN PIERĪGAS NOVADU PIEMĒRI	31
MELLUMA Aija, LŪKINS Mārtiņš	PAR MEŽU PLĀNOŠANU: VAI MEŽS IR „ZAĻAIS TUKSNESIS”?	32
Jevģēnijs DUBOKS	DĀRZI UN DĀRZKOPĪBA PILSĒTAS ZAĻO TERITORIJU AUDUMĀ	32
Kristģne ĀBOLIŅA, Jekaterina PĻAČKO, Ieva SĪLE, Ātis TREIMANIS	MEŽAPARKA APKĀIMES ATTĪSTĪBAS VĒRTĒJUMS (2002.-2010.) RĪGAS ILGTSPĒJAS KONTEKSTĀ	33

MASKAVAS PRIEKŠPILSĒTAS ATVESEĻOŠANAS IESPĒJAS. KULTŪRAS MANTOJUMS KĀ RESURSS PILSĒTU REVITALIZĀCIJĀ

Katrīna KUKAINE

Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija,
e-pasts: katrina.kukaine@mantojums.lv

Kultūras mantojums kalpo kā nozīmīgs resurss cilvēka dzīves kvalitātes uzlabošanā. Eiropas Padomes Vispārējā ietvarkonvencija par kultūras mantojuma vērtību sabiedrībai (pieņemta Faro 2005.gadā) sniedz tā definīciju: **kultūras mantojums** sastāv no uzkrātu resursu kopuma, kas saņemti mantojumā no pagātnes un kas, neatkarīgi no piederības, indivīdu un sabiedrības uztverē tiek uzskatīti par vērtību, pārliecības, zināšanu, tradīciju atspoguļotājiem un paudžiem. Tas ietver arī vidi, kas izveidojusies cilvēku un vietu mijiedarbībā, laikam ejot.

Vēsturisku pilsētu daļu revitalizācijai ir konceptuāli jābalstās kultūras mantojuma saglabāšanā un mantojuma kā resursa izmantošanā, lai veicinātu apkaimes attīstību vides, sociālajā un ekonomiskajā virzienā. Jaunākās tendences Eiropā un pasaulē cenšas meklēt vidusceļu un veicināt dialogu starp veco un jauno, cienīt iedzīvotāju kopienu vēlmi pēc kvalitatīvas dzīves telpas un veidot vietējā kultūras mantojuma palīdzību, savu izvēli pamatojot ekonomiski un sociāli. Pilsētas vēsturisko daļu revitalizācija skar dažādas dimensijas: ekonomisko, fizisko, sociālo, psiholoģisko, politisko, vides un dizaina.

Somu pilsētvides pētnieks Donovan Ripkema (Rypkema)¹ ir pierādījis, ka visas ilgtspējīgas ekonomikas iezīmes piemīt tādai vēsturiskās pilsētvides atveseļošanas politikai, kas balstās uz kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanu un pielāgošanu mūsdienu vajadzībām. Tai jābalstās uz vietējām vērtībām un pārsvarā uz privāto sektoru - īpaši mazo uzņēmējdarbību; jāpiedalās ekonomikas, bet ne kultūras globalizācijā; jāatzīst dzīves kvalitāte kā ekonomiskās konkurētspējas galvenā komponente; jāveido ilgtermiņa stratēģijas; jāsekmē atbilstība pret vidi, kā arī sociāla un kultūras atbilstība u.c. Kaut arī līdzsvars starp vietējās kultūras saglabāšanu un attīstību katrai vietai būs atšķirīgs, tomēr ir vispārīgi principi, kas aktuāli ikvienai vēsturiskai apkaimei: 1) iesaistīt iedzīvotājus; 2) sabalansēt vietējās vērtības un vajadzības; 3) nodot zināšanas nākamām paaudzēm, nevis kopēt kāda jau paveikto; 4) radīt iespējas privātpašniekiem; 5) līdzsvarot kultūru un komerciju (Carr, Servon 2009)².

Rīgas pilsētas apbūves aizsardzības zonai „Maskavas priekšpilsēta” ir acīmredzams potenciāls meklēt integrētu pieeju apkaimes atveseļošanai. Apkaimē saglabājušos kultūrvēsturisko vērtību īpatsvars ir pietiekams, lai dominētu vietas attīstības stratēģijā. Tās galvenās kultūrvēsturiskās kvalitātes: vēsturiskā plānojuma struktūra ar skaidri nolasāmu vēsturisko evolūciju; ielu tīkls ar oriģinālu bruģa segumu; vēsturiski saglabājusies apzaļumojuma struktūra un publiskā ārtelpa; apbūves mērogs, raksturs un izvietojums zemesgabālā; kultūrvēsturiskas detaļas; sakrālās dominantes, kas uzsver multikonfesionālo daudzveidību; kultūras mantojuma radītā noskaņa, liecības par vietas vēsturi un tās vēsturiskajiem iedzīvotājiem – multietniskais raksturs, nemateriālais mantojums – viss, kas rada kopējo vietas izjūtu.

Apkaimes vēsturiski veidojies iedzīvotāju sastāva multietniskais un sociāli sensiblais raksturs ir saglabājies arī mūsdienās. Analizējot apkaimes sociālo struktūru, jāsecina, ka tās attīstībā var būt pieprasījums pēc nepieciešamajām sociālajām infrastruktūrām un pakalpojumiem tuvu dzīves vietai. Multietniskā vide var ietekmēt iedzīvotāju identitātes veidošanos, publiskās ārtelpas lietojumu. Ņemot vērā iedzīvotāju vidējo ienākumu līmeni, varētu būt grūti tos finansiāli iesaistīt apkaimes atveseļošanā. Problemātiskas var izrādīties arī sadrumstalotās īpašumtiesības. Apkaimes atveseļošanā tikpat liela uzmanība kā iedzīvotājiem, ir jāpievērš arī tās lietotājiem.

Izstrādājot koncepciju Maskavas priekšpilsētas atveseļošanai ir svarīgi definēt kādu mērķi jāsasniedz: Maskavas priekšpilsēta kā kultūrvēsturiski vērtīga Rīgas pilsētas apkaime, ko raksturo saglabāts un mūsdienu aprītē iesaistīts kultūras mantojums, kultūras un sociālā daudzveidība, sociālekonomiski un fiziski veselīga un pievilcīga dzīves vide. Lai to sasniegtu ir jādefinē saglabājamās vērtības, liekais un trūkstošais apkaimē, resursi, ieinteresētās un iesaistītās puses, riski un ieviešanas paņēmieni. Lai realizētu koncepciju soli pa solim ir svarīgs ieviešanas mērogs, kas šajā gadījumā būtu konceptuāli priekšpilsētas kvartāli, kurā katram ir savas vērtības, potenciāls, sava „saslimšana” un „zāles”, kā arī savi sadarbības partneri.

Maskavas priekšpilsētas revitalizācijas priekšlikumi balstās četros prioritārajos uzdevumos:

1. *Iedzīvotāju aktivizēšana, kultūrvēsturisko vērtību popularizēšana*
2. *Vēsturiski vērtīgās apbūves atjaunošana un veselīgas dzīves vides radīšana*
3. *Ekonomiskā aktivizēšana*
4. *Sociālās daudzveidības veidošana*

1 Rypkema, D. 2010. The Role of Heritage Conservation in a Sustainable Economy. In: Integrating aims – built heritage in social and economic development. Malkki, M., Schmidt-Thome, K. (eds.). Espoo, Aalto University, School of Science and Technology, pp.197-209.

2 Carr, J.H., Servon L.J. 2009. Vernacular Culture and Urban Economic Development: Thinking Outside the (Big) Box. [Journal of the American Planning Association](#). 75(1), pp. 28 – 40.

RĪGAS VĒSTURISKĀ CENTRA UN TĀ AIZSARDZĪBAS ZONAS TERITORIJAS IZMANTOŠANAS UN APBŪVES NOTEIKUMU RISKĀ ANALĪZE

Jānis LEJNIEKS

Rīgas Austrumu izpilddirekcija, e-pasts: Janis.Lejnieks@riga.lv

Rīgas vēsturiskā centra (RVC) un tā aizsardzības zonas (AZ) teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi (TIAN) ir viens no instrumentiem pilsētas attīstībai. Lai izvērtētu plānoto attīstības virzienu iespējamo ietekmi uz kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanu, ir jāanalizē sociāli ekonomisko mehānismu darbības tendences, n kultūrvēsturisko teritoriju aizsargājamās vērtības un to apdraudējuma riska līmenis.

Atbilstoši UNESCO 1997.gada atzinumam par RVC iekļaušanu Pasaules kultūras mantojuma sarakstā, RVC vērtību rada viduslaiku apbūve, jūgendstila arhitektūra, kā arī 19.gadsimta koka arhitektūra”.

Rīgas teritorijas plānojums 2006-2018.gadam pieprasa saglabāt un aizsargāt nozīmīgākās kultūrvēsturiskās vērtības, prioritāri ielu, laukumu un apstādījumu telpā, vienlaikus atjaunot un telpiski sakārtot pilsētūnīeciskās struktūras. Centra iekškvartālu telpā, sevišķi kvartālos ar deformētu struktūru, par prioritāti tiek noteikta kvalitatīvas dzīves vides un publiskās ārtelpas izveide. RVC AZ teritorijā pamatuzdevums ir nodrošināt RVC ainavisko vērtību saglabāšanu un raksturīgo RVC pilsētvides uztveri.

Pastāvīgās negatīvās ietekmes ir saistītas ar pieaugošo vides degradāciju un īpašumu tiesību komplicētību, kas apdraud kultūras mantojuma pārvaldību un līdz ar to arī tā aizsardzību. Dzīvojamās ēkas un palīgēkas ir sadalītas dzīvokļu īpašumos, turklāt zemesgabalu īpašniekiem bieži vien nepieder ēkas. Sadrumstalotais īpašumtiesību modelis apgrūtina to uzturēšanu. Ēkas degradējas līdz graustu statusam, bet pašvaldībai nav tiesību investēt privātajā īpašumā, kas veido turpat vai visu dzīvojamo fondu RVC un AZ. Savukārt pret to nojaukšanu iestājas gan pieminekļu aizsardzības institūcijas, gan bankas, kurām ēka nereti kalpo kā ķīla.

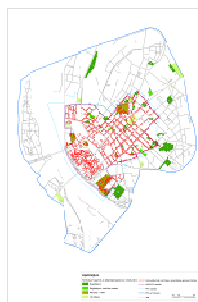
Politiskā izšķiršanās, piešķirot prioritāti vai nu attīstībai vai saglabāšanai, var būtiski ietekmēt Rīgas centru. Attīstība nozīmētu liberālāku politiku attiecībā pret ēku nojaukšanu, kas ir maz ticama, pastāvot pretēja rakstura politiskā spektra vadībai valstī un galvaspilsētā. Kultūras ministrijas pārraudzībā strādājošā Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija bieži vien noraida Rīgas pilsētas ierosinātos ēku nojaukšanas piedāvājumus.

Saglabāšanas tendence spēlē par labu pilsētas muzejifikācijas tendencei, kas savukārt ietekmē tās marketinga situāciju. Tā pēdējos gados Rīga pamatoti tiek pozicionēta kā vieta, kur kinematogrāfisti var viegli atrast ielu ainavu, lai filmētu kara izpostītas un pamestas pilsētvides ainas. Rīgas centrs turpina sadalīties nosacītajā Vestendā, kas ietver t.s. Kluso centru – teritoriju uz ziemeļiem no Vecrīgas, Vecrīgu, Bulvāru loku un RVC kodolu un nosacītajā Īstendā, kas ietver atlikušo teritoriju iekšpus dzelzceļa loka, resp. AZ.

Nolūkā harmonizēt pilsētas auduma tipoloģisko dažādību – perimetrālo slēgto daudzstāvu mūra apbūvi un perimetrālo vaļējo mazstāvu koka apbūvi, RVCSAP ievieša tādu plānojuma kategoriju kā „teritoriju fragmenti ar atšķirīgiem apbūves noteikumiem”, ierobežojumus to attīstībai attiecīgi aprakstot TIAN.

Kopumā pozitīvi novērtējot mēģinājumus tādejādi novērst apbūves, it īpaši AZ, degradāciju, jāatzīst, ka virknē fragmentu (Nr. 3, 5, 18, 24, 40) ēkas ir pilnīgi vai daļēji nojauktas jeb nav apdzīvotas un iet bojā. Mazāka ir to apbūves fragmentu daļa (Nr. 16, 2), kas ir uzturēti ļoti labā stāvoklī un kuros (Nr. 31) notiek renovācijas darbi. Tam iemesls ir minētie riski, kas raksturo nepilnības, kas piemīt procesiem RVC un AZ un pieaugošā apdraudējumu realizēšanās varbūtība.

Secinājums – pazaudējot ēkas, kuru tirgus cena ir daži simti tūkstošu latu, zaudējums pilsētai var būt miljoniem latu apmērā, ja uzskaitām netiešos zaudējumus, kas rastos samazinoties tūristu skaitam, ja Rīga pazaudētu prestižas vēsturiskas vietas statusu, un tās centrs tiktu izslēgts no UNESCO saraksta.

1.attēls. RVCSAP Apbūves fragmentu shēma ar Rīgas domes Pilsētas Attīstības departamenta Pilsētplānošanas pārvaldes korekcijas priekšlikumiem, 19.12.2011.

Atslēgas vārdi: pilsētas audums, Īstenda, Vestenda, grausti, marketingš.

VIETĒJĀ „EKSOĢĒNĀ” PIEREDZE: PIRMSKARA RĪGAS PILSĒTPLĀNOŠANAS ATMIŅAS ARHITEKTA P.BĒRZKALNA RUNĀS UN RAKSTOS (1945-1958)

Ēriks LEBURĪSS (*Eric LE BOURHIS*)

Vēstures pētniecības centrs, Sociālo zinātņu augstskola, Parīze (Centre de recherches historiques, École des hautes études en sciences sociales, Paris)

Atsauce uz eksogēnu (cita laika un/vai citas telpas) pieredzi ir parasta prakse arhitektūras un pilsētplānošanas procesos. Arhitekts Pēteris Bērzkalns (1899-1958) pēckara laikā vairākkārt piedalījās Rīgas reģiona plānošanā (tolaik rajonu plānošana, piepilsētas zonas plānošana) kā plānotājs un vēlāk kā eksperts. Līdz ar to, tā perioda rakstos un runās viņš atsaucās uz pirmskara laika arhitekta Arnolda Lamzes vadītajiem plānošanas darbiem kā uz „labu praksi”, t.i. iedvesmas avotu, metodi un derīgu informāciju.

Franču sociologes Nadjas Arabas (*Nadia Arab*) darbs par pilsētplānošanas projektu praksi ierosina analizēt atsaucē uz citu plānotāju pieredzi kā sociālu praksi. Kā un ar kādu nolūku šī pieredze tiek pieminēta? Kādos apstākļos un kurā projektēšanas fāzē? Šajā prezentācijā es pielietoju N.Arabas pieeju dažiem Latvijas Valsts Arhīvos pieejamajiem materiāliem: P.Bērzkalna sapulču protokolos ietvertajām runām un personīgā fonda lietām.

Arhitekts Gunārs Melbergs kādā 1969.gadā publicētā rakstā uzsvēra, ka A.Lamzes darbs „buržuāziskās Latvijas” kontekstā palika teoretisks, bet tika daļēji realizēts pēc kara, cita starpā 1969.gadā apstiprinātajā Rīgas ģenerālajā plānā. Padziļinot šo ideju, analīze precīzi rāda, ka atsaucē uz eksogēno pieredzi sociālo nozīmi nosaka cieša saistība starp zināšanām (teoriju) un darbību (praksi). Analīze atklāj arī, ka šādas atsaucē Bērzkalna rakstos saplūst ar viņa centieniem demonstrēt savu kompetenci teritoriālo īpatnību jautājumos. Fakts, ka atsauktā pieredze bija vietēja, bet notika „pirmspadomju” kontekstā, ierosina niansēti apsvērt eksogēno pieredzi stratēģisko nozīmi pilsētplānošanas procesos.

AINAVA TERITORIJAS PLĀNOŠANAS PROCESĀ: IESAISTES IESPĒJAS UN LĪDZEKĻI BURTNIEKU NOVADA PIEMĒRĀ

Anita ZARIŅA, Margarita MIKLAŠA, Pēteris ŠKIŅKIS

LU Ģeogrāfijas un zemes zinātņu fakultāte, e-pasts: anita.zarina@lu.lv

Latvijā ainavu plānošana joprojām ir margināla joma, neraugoties pat uz jau vairāk kā 10 gadus pastāvošo un arī Latvijā atzīto Eiropas Ainavu konvenciju un aktīviem akadēmiskiem un lietišķiem pētījumiem (kustībām) citviet Eiropā. Ainavas jautājumi nav vēl kļuvuši par plānošanas diskursu sabiedrības un politikas veidotāju sarunās, ainava joprojām ir sinonīms skaistai vietai vai sarežģītam ekoloģiskam veselumam, tādējādi kavējot domāšanas attīstību par ainavu kā dzīvesvidi, vietu resursu u.tml.

Latvijā ainavas kā sociāli un politiski konstruēta telpa tiek vērtētas caur ekspertu skatupunktiem, balstoties noteiktā normatīvā metodikā un bieži vien aplaimojot atsevišķu sabiedrības grupu intereses. Piemēram, jebkura veida aizsardzības režīma ieviešana teritorijā pārsvarā ir vienpusēju interešu iezīmēšana un faktiski ainavas nākotnes veidošana bez komunikācijas, pagātnes izvērtēšanas un reprezentāciju, zināšanu kritikas. Un lai arī ir nedaudzi pasīvi mēģinājumi mērķtiecīgi iesaistīt sabiedrību, tomēr tā nav ikdienas prakse. Tāpēc šodien aktuālie jautājumi ainavu plānošanā nav par instrumentiem, iesaisti, labākiem plānošanas paņēmieniem, piemēru salīdzinājumu un analīzēm, bet gan par to – kā pārliecināt par ainaviskās pieejas nozīmīgumu plānošanā vispār.

Burtnieku novada teritorijas plānojuma ietvaros ainavas plāns tiek veidots ieaūžot kultūrvēsturisko un dabas zināšanu un dabas aizsardzības konstruētā telpā vietējo iedzīvotāju sapratnes un vērtības. Šajā situācijā viens no plānotāju uzdevumiem ir pārvērst ekspertu un vispārzināmo *faktu* ainavas *vērtību* ainavās, tātad cilvēciskot ainavas caur zināšanām un attieksmēm, būtiskojot, ikdienišķo padarīt par īpašo un pretēji.

Šajā studijā mēs aplūkosim ainavas plānošanu kā telpiskās attīstības programmas komponenti – tātad ainavas plānu kā instrumentu telpiskai vīzijai. Burtnieku novada teritorijas plānošanas kontekstā analizēsim šī instrumenta iespējas praksē un darba grupās iesaistīto iedzīvotāju un/vai pašvaldības darbinieku ekspektācijas un attieksmi attiecībā uz novada ainavām teritorijas plānojumā.

SOCIĀLAIS POTENCIĀLS, TĀ NOVĒRTĒŠANAS IESPĒJAS UN NOZĪME ATTĪSTĪBAS PLĀNOŠANĀ

Rūdolfs CIMDIŅŠ

LU Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultāte, e-pasts: cimdins@inbox.lv

Attīstības plānošanā arvien lielāka uzmanība tiek pievērsta attīstības uzraudzības jautājumiem. Attīstības uzraudzība ir daļa no kvalitatīva plānošanas procesa un pastāv plaša interese par to, kā plānošanas procesu padarīt atraktīvāku un pieejamāku visām interešu grupām. Lai sasniegtu šo mērķi, plānošanas teorijā kā tipiskākā pieeja tiek minēta komunikatīvā plānošana, iesaistot jaunas sabiedrības grupas, partnerības un tīklojumus. Komunikatīvā pieeja vieš sabiedrības uzticību un sekmē apkārtējiem apstākļiem pielāgoties spējīgu pārvaldību, nodrošinot sistemātisku attīstības procesu novērtēšanu un iegūto rezultātu izmantošanu (Albrechts, 2004). Plānošana šādā veidolā ir process, kurā sabiedrība un atsevišķas sociālās grupas mijiedarbojoties realizē savas kolektīvās vēlmes (Healey, 2003). Šāda pieeja liek izvērtēt sabiedrības jeb sociālā potenciāla nozīmi attīstības procesos.

Pētījuma kontekstā ar sociālo potenciālu saprot sabiedrības aktivitāti un personības realizācijas iespējas. Nereti tiek uzsvērtā sociālā potenciāla nozīme teritoriju un vietu attīstībā, taču tas bieži netiek analizēts vai arī tiek vērtēts, izmantojot kvantitatīvu pieeju un netiek pievērsta uzmanība tādiem svarīgiem aspektiem kā riskētgrībošo, iniciatīvas nesošo, līderu esamības, sabiedrības un pārvaldības hierarhijas, horizontālo saikņu u.c. jautājumiem.

Pētījuma galvenā problēma jeb izpētes jautājums ir attīstības cēloņsakarību un sociālo dzinējspēku nozīmes novērtēšana teritoriju un vietu attīstības plānošanā, sabiedrības attīstības potenciālu aplūkojot cilvēkresursu pieejamības, sabiedrības uzbūves, kvalitātes un aktivitātes aspektos. Šī jautājuma izpētei kvalitatīvi analizēti sabiedrības līdzdalības veicinošie un bremzējošie faktori, ko statistika neuzrāda, bet kam ir izšķiroša nozīme teritoriju un vietu attīstībā.

Pētījumā tiek izmantoti sekojoši noteicošie raksturlielumi sociālā potenciāla vērtēšanai:

sabiedrības struktūra – sabiedrības uzbūve un kvalitāte, prasmes un zināšanas, sociālās (aktīvās) sabiedrības daļas īpatsvars;

organizācija – sabiedrības un pārvaldības hierarhija, organizatoriskā struktūra un kapacitāte, sabiedriski aktīvo indivīdu un organizāciju darbība, attīstības vadība, horizontālās saiknes;

darbības – sabiedrības aktivitāte un līdzdalība, darbības mērķi, virzieni un kvalitāte.

Kā viena no izpētes teritorijām izvēlēta Jaunpils novads, kurā sociālais potenciāls vērtēts, izmantojot augstākminēto pieeju. Jaunpils novadu raksturo relatīvi augsts attīstības līmenis Latvijas lauku novadu vidū, kam par pamatu bez atsevišķiem fiziskiem nosacījumiem kalpo arī bagātīgs sabiedrības jeb sociālais potenciāls. Konsultācijas pašvaldībā un apkopotā informācija, liecina par salīdzinoši augstu aktīvās sabiedrības daļas īpatsvaru, tika konstatēta aktīva sabiedrisko organizāciju darbība un sabiedrības līdzdalība notiekošajos procesos. Novadā ar 2750 iedzīvotājiem darbojas 21 nevalstiskā organizācija, kopš 2004.gada tiek organizēti iedzīvotāju forumi, kam ir būtiska loma sabiedrības iesaistīšanai sabiedriskos un kopīgas attīstības plānošanas pasākumos un aktivitātēs. Iedzīvotāji ir patriotiski un jaunieši, lai arī devušies prom no novada studēt un strādāt citur, joprojām saglabā augstu motivāciju atgriezties novadā un piedalīties tā attīstībā. Arī Jaunpils novada attīstības dokumentos viens no galvenajiem stratēģiskajiem uzstādījumiem ir sabiedriski aktīvs iedzīvotājs, kas ir galvenais novada enerģijas un ideju īstenošanas avots – pamats novada pastāvēšanai ilgtermiņā.

Kā nozīmīgākie augstas sociālās aktivitātes veicinošie faktori Jaunpils novadā ir tradīcijas, viendabīgs nacionālais sastāvs, ciešas horizontālās saites, aktīvi jaunieši, apkārtējiem apstākļiem pielāgoties spējīga pārvaldība un attīstības vadība.

Literatūra

Albrechts, L. 2004. Strategic (spatial) planning re-examined. *Environment and Planning B: Planning and Design*, Vol. 34, 743-758

Healey, P. 2003. Collaborative planning in perspective, *Planning theory*, 2(2), 101-123.

PLĀNOTĀ UN REĀLĀ TERITORIJAS IZMANTOŠANA PIEPILSĒTĀ: ĶEKAVAS NOVADA CIEMI UN TO POTENCIĀLS INDIVĪDU/KOPIENAS VAJADŽĪBU APMIERINĀŠANAI

Maija UŠČA; Margarita MIKLAŠA

Latvijas Universitāte, Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultāte,

e-pasts: maijausca@gmail.com, m.miklasha@gmail.com

Mūsdienu piepilsētas ir visstraujāk attīstošās teritorijas pasaulē un Latvijā. Diemžēl straujas plānošanas un attīstības process ne vienmēr sasniedz savu sociālo nodomu radīt pilnvērtīgi kvalitatīvu dzīvojamo vidi. Šajā kontekstā liela nozīme un potenciāls ir pašu iedzīvotāju aktīvai pozīcijai un līdzdalībai.

Daudzās valstīs, tostarp arī Latvijā, pēdējā desmitgadē piepilsētu izklīdētājās teritorijās ir novērojamas visnotaļ līdzīgas sadrumstalotas nepabeigtības iezīmes. Šī raksturiezīme, protams, iekļaujas attīstības procesā un to pat var uzskatīt par organisku iezīmi, bet būtisks ir laika posms, kas nepieciešams izmaiņu realizācijai. Nepabeigtībai nav viennozīmīgas negatīvās iezīmes, bet tai ir potenciāli sekojoša neskaidrība un pakāpeniska degradācija. Šodien, kad apbūves temps ir dramatiski krities, veidojas suburbānā savanna, jeb pļavu ciemati - mājokļi, ar daļēji nepieciešamo infrastruktūru, kas attīstījās pēkšņi, haotiski, bieži savstarpēji nesaistīti, izlaižot teritorijas un

daļēji koptas iepriekš lauksaimniecībā izmantojamās zemes, kas ir daudzu iedzīvotāju ikdienas dzīves telpa. Šādās fragmentētās piepilsētu teritorijās spilgi iezīmējas kontrasts starp plānoto iecerēto izmantošanu / funkciju un esošo (un pat potenciālo) - tukšas un neizmantotas vietas, gaidīšanas režīms indivīdu un kopienu vajadzības un iniciatīvas. Lai izprastu reālo situāciju piepilsētās, tās ir jāpēta vietas mērogā, jo teritoriju reālā izmantošana norāda uz iedzīvotāju ikdienas vajadzību apmierināšanu un vienlaicīgi – potenciālu nākotnes attīstībai.

Izpētes teritorijai ir izvēlēti divi blakus esošie ciemi: (1) Rāmava ar kopējo platību 2,2 km² un 640 deklarētiem iedzīvotājiem, un (2) Katlakalns ar kopējo platību 6,3 km² (kur 1,7 km² ir Daugavas akvatorija) un 2800 deklarētiem iedzīvotājiem. Abu ciemu teritorijas divas trešdaļas ar spēkā esošu teritorijas plānojumu tiek paredzētas mazstāvu dzīvojamai apbūvei. Teritorijā veikti vairāki apsekojumi, lai iepazītos ar pētāmās teritorijas telpisko uzbūvi un lietojuma veidiem. Turpinot apsekojumus un balstoties uz starpsecinājumiem un pieņēmumiem, tika veiktas padziļinātas strukturētās intervijas ar profesionāļiem, iedzīvotājiem un nekustama īpašuma īpašniekiem / attīstītājiem, lai iegūtu kvalitatīvus viedokļus par interesējošiem jautājumiem un vietējiem procesiem, t.sk., indivīdu un vietējās kopienas vajadzībām attiecībā uz viņu mājvietas apkaimi / ciemu.

Pētījuma rezultāti ilustrē šī brīža situāciju piepilsētā un ļauj diskutēt par iespējamo / pieļaujamo teritorijas izmantošanu un potenciāliem lietotājiem suburbāno teritoriju *pārejās* periodā. Kā resurss šajā pētījumā tiek skatīta esošā teritorija, tās reālā izmantošana. Pētījumā tiek meklēti starprisinājumi, kas mazinātu attīstības nenoteiktību un balstītos uz vietēja mēroga vajadzībām / iniciatīvām.

MĀKSĻA, MONUMENTI UN SIMBOLI RĪGAS PUBLISKAJĀ Telpā. BRĪVĪBAS ALEJAS PIEMĒRS

Artis ZVIRGZDIŅŠ

Arhitektūras platforma A4D redaktors, artis.zvirgzdins@gmail.com

2010.gada beigās un 2011.gada sākumā notika divi Brīvības alejas (Brīvības bulvāra posmam no Brīvības pieminekļa līdz Elizabetes ielai) telpiskā un mākslinieciskā risinājuma konkursi. Tā iniciatori bija Eiropas Komisijas pārstāvniecības Latvijā, kas izvirzīja mērķi «rast praktiskus risinājumus, kas piešķirtu gatvei gan vēsturiski filozofisku, gan mūsdienu tehnoloģijās un estētiskā balstītu vides mākslas dimensiju. Radīt vietu, kur vienkārši un vienlaikus emocionāli atzīmēt Latvijas vēsturei un šodienai svarīgus notikumus, piesaukt Latvijas izcilāko ļaužu vārdus un pateikt paldies mūsu citvalstu draugiem, kuri sekmējuši Latvijas atgriešanos Eiropas saimē.»

Konkursa uzdevumi bija «piedāvāt 1., 4. un 9.maija (LR Satversmes sapulces sasaukšanas diena, LR iestāšanās ES, LR Neatkarības deklarācijas pasludināšanas diena, Eiropas diena) svarīgajiem notikumiem atbilstošu mūsdienu telpisko interpretāciju», kā arī «iegūt «Brīvības alejas» koncepcijai atbilstošus teritorijas labiekārtojuma, vides dizaina un apstādījumu elementu iespējamus risinājumus skīču līmenī, respektējot dabas aizsardzību pilsētvides apstākļos.»

Pirmais konkurss tika atzīst par neveiksmīgu un tam sekoja otrais, kas noslēdzās, pasludinot uzvarētājus, taču reizē arī atstājot mazliet jokainu sajūtu — nekļuva skaidrs, ko vēlamies no šīs vietas un vai ir nepieciešams un vispār iespējams mūsdienās kādai publiskai telpai uzlikt šādu ideoloģisku dimensiju. Arhitektūras portālā A4D (www.a4d.lv) tika publicēts pārskata raksts par konkursu, atspoguļoti labākie darbi, raisot kaislīgas diskusijas, taču neļaujot nonākt pie konkrētiem secinājumiem. Ņemot vērā skandalozi izskanējušo īslaicīgo atrakciju parku blakusesošajā Esplanādē, pie Raiņa pieminekļa, aktuāli kļuva arī citi jautājumi, apliecinot, ka šādās, tik nozīmīgās vietās kopā savijas vesels komplekss dažādu ar pilsētvidi saistītu tēmu. Kaut tikai mazliet pieskaroties vienam, nākas runāt arī par saistītajiem jautājumiem, kas ir būtiski šodienas Rīgā:

- monumentālais / memoriālais / reprezentatīvais vs. ikdienas izmantošanas telpas demokrātiskā mūsdienu pilsētvidē — simbolisms vs. lietojamība;

- mūsdienu māksla un pilsētvidē;
- kā uztveram un lietojam pilsētas publiskās telpas un ko no tām sagaidām;
- vai mūsdienās, radot pilsētas telpu, tai būtu jāietver kāds ideoloģizēts vēstījums?
- varas reprezentācija pilsēttelpā;
- Brīvības aleja — kādai tai jābūt? Kam tur jābūt? Vai tā būs vieta cilvēkiem vai nē? Kādu saturu vēlamies tajā ielikt?

Lai rastu atbildes uz šiem jautājumiem, A4D sarīkoja apaļā galda diskusiju, kurā piedalīties tika aicināti gan ar Brīvības alejas konkursu saistīti arhitekti un mākslinieki, gan mākslas vēsturnieki un filosofi – cilvēki, kas domā un raksta par mūsdienu mākslu pilsētvidē, par publisko telpu un līdzīgām tēmām. Sarunas mērķis bija tuvoties vienotai izpratnei vai slēdzienam, radīt secinājumus vai pat ieteikumus, ko būtu vērts ņemt vērā, īstenojot Brīvības alejas projektu Rīgā. Reizē tie bija arī centieni veidot pieredzi un bāzi, uz ko balstīties, gan apspriežot, gan īstenojot kādus citus pilsētvides, publiskās telpas projektus Rīgā nākotnē.

Diskusijā izskanēja daudz interesantu viedokļu un atziņu. Viens no secinājumiem ir tāds, ka tik nozīmīgās vietas pārveidošanai nepietiek ar arhitektu vai mākslinieku klātbūtni. Vairāki diskusijas dalībnieki atzina, ka vieta ietver daudz vairāk, nekā tikai arhitektūras nozīmes vien un iespējamo pārveidojumu gadījumā būtu jāiesaista un jāuzklausa daudz plašākas sabiedrības grupas, neļaujot šādas vietas attīstību atstāt vien dažu ekspertu ziņā.

Jau konkursa uzstādījumā, tā rīkotāji pauda, ka viņus interesē nevis izveidot kādu funkcionālu publisko ārtelpu, kas kalpotu visiem pilsētas iedzīvotājiem, bet gan iemiesot noteiktus simboliskos un ideoloģiskos aspektus jau esošā pilsētas centra vietā. Mēģinot no konkursa un diskusijām izvilkāt gala slēdzienu, visnepārprotamākais varētu būt tas, ka šobrīd šādā vietā Rīgas centrā neko tādu izveidot nav iespējams un nevajag, jo idejai būtu grūti atrast atbalstu kādā lielākā sabiedrības grupā. Lai demokrātiskas, mūsdienu Rīgas vai Latvijas sabiedrības apstākļos uzbūvētu monumentu, to būtu jāatbalsta pietiekami nozīmīgām sabiedrības grupām, tas nozīmē, ka šādu mākslas

darbu tapšana ir ļoti atkarīga no ierindas cilvēku vēlmēm un izpratnes, šādiem darbiem būtu jābūt pietiekami viennozīmīgam, nepārprotamam un vajadzīgam.

Jau kaimiņvalstu galvaspilsētu Tallinas un Viļņas piemēri apliecina, cik sarežģīti un neviennozīmīgi šodien ir izveidot kādu monumentu, kas reprezentētu savas valsts un brīvības ideju. Taču manifestēt Eiropas Savienības ideju Rīgas centrā liktos vēl daudz sarežģītāk, atvērtie un brīvie, bet vienlaikus arī neskaidrie uzstādījumi, ar kādiem nāca šī konkursa rīkotāji – tie ir pārāk amorfi un tāli, lai tos šodien atbalstītu kāda nozīmīgāka vietējās, sociāli un politiski sadrumstalotās sabiedrības daļa un akceptētu, ka tam tiek atvēlēta vieta pašā pilsētas centrā.

Tomēr gan konkursa priekšlikumi, to publikācijas un tiem sekojošās diskusijas A4D komentāros, un jo īpaši apaļā galda diskusija, – kopumā tas ļauj paplašināt veidus, kā par šīm lietām un vietām domājam un runājam. Un, ir pamats cerēt, ka dod arī kādu pieredzi nākotnei.

LATVIJAS ZIVSAIMNIECĪBAS PRODUKCIJAS EKSPORTA TIRGU ĢEOGRĀFIJAS TENDENCES

Antons BERJOZA

LU Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultāte, e-pasts: ab-box@inbox.lv

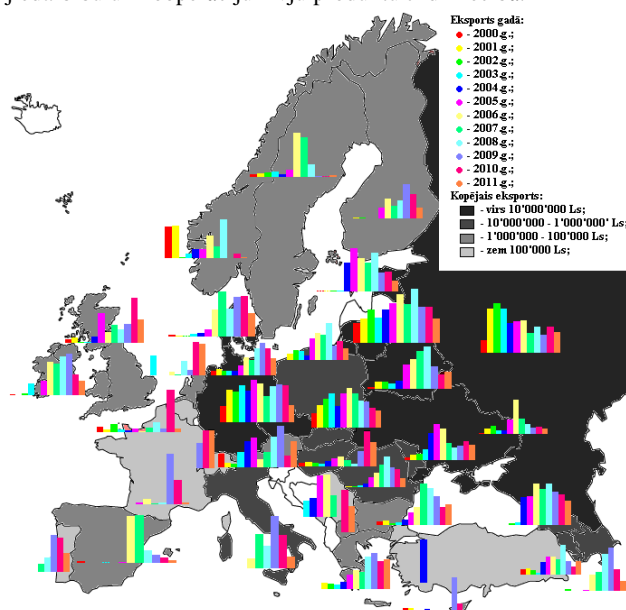
Darba ietvaros tika veikta Latvijas zivsaimniecības produkcijas eksporta tirgu ģeogrāfijas izpēte. Zivju produkcijas ražošana ir sena Latvijas tradīcija. Latvijas uzņēmumi ražo plašu konservu klāstu no vis dažādākam zivju sugām, tomēr dominējošas ir tieši šprotes jeb brētliņas, sardīnes, sardinellas, siļķes, laši, tunzivs, anšovi un makreles. Šie produkti var kalpot gan kā mūsu zivsaimniecības un tās pārstrādes rūpniecības veiksmīgas reorganizācijas un attīstības piemērs, gan kā politisks zīmols, ko var izmantot, pēdējā laikā ļoti aktuāla tēmā, Latvijas Valsts tēla popularizēšanai.

Galvenais darba izpētes objekts bija eksporta apjomi, virzieni un to izmaiņas kopš 2000.g. līdz 2011.g. Dati tika analizēti ar vairākiem produktu tipiem un atsevišķu produktu veidiem. Visi dati tika iegūti no Valsts Statistikas pārvaldes detalizētās statistikas datu bāzēm.

Konservēto zivs produkciju eksportam (1.att.). Eiropas valstīs no 2000.g. ir novērojama izteikta pieauguma tendence. No 2000.g. sākuma eksporta apjomi ir pieauguši uz visām valstīm izņemot Krieviju. Ja 2000.g. Eksports uz Krieviju ir veidojis 67% no kopēja zivju konservu eksporta apjoma, tad, piemēram, 2009.g. tās bija 23,6% (1.att.). Šis kritums ir izskaidrojams ar to, ka Latvijai iestājoties ES tika atvērts Eiropas tirgus un mūsu eksportā notika pārorientēšanas uz citām valstīm. Krievijā eksportējamas produkcijas daļa tika pārorientēta uz Igauniju, Vāciju, Čehijas Republiku un Lietuvu.

Tika pēc pievienošanas ES, Latvijas ražotājiem izdevās iespieties Dienvideiropas - Portugāles, Itālijas, Turcijas, u.c. tirgos. Tomēr Latvijas zivju konservu ražotājiem nav izdevies iespieties Balkānu valstu tirgos, īpaši bijušajā Dienvidslāvijas reģionā. Latvijas produkcija Eiropas valstu tirgos saskaras ar sīvu konkurenci, bet stabili tirdzniecības rādītāji ir izskaidrojami ar to, ka mūsu preces ir atpazīstamas un visticamāk apmierina noteiktu pieprasījumu, kas veidojas no pastāvīgiem klientiem.

Nākotnes perspektīvā Latvijas konservu ražotāji saskarsies ar lieliem izaicinājumiem, jo neskatoties uz to, ka produkcija ir veiksmīgi iespiedusies Eiropas tirgu, vairumā Rietum- un Dienvideiropas valstīs piegādes nav stabilas, bieži tiem ir sezonāls raksturs un piegādes apjomi aprobežojas ar vienu lielu partiju, kas norāda uz pieprasījuma sezonālo raksturu. Autors iesaka manīt nozares attīstības politikas akcentus, padziļinot valstu mijiedarbību un kooperāciju zivju produktu tirdzniecībā.

1.attēls. Zivs konservu eksporta tendences pa gadiem pēc eksporta kopapjoma uz Eiropas valstīm.

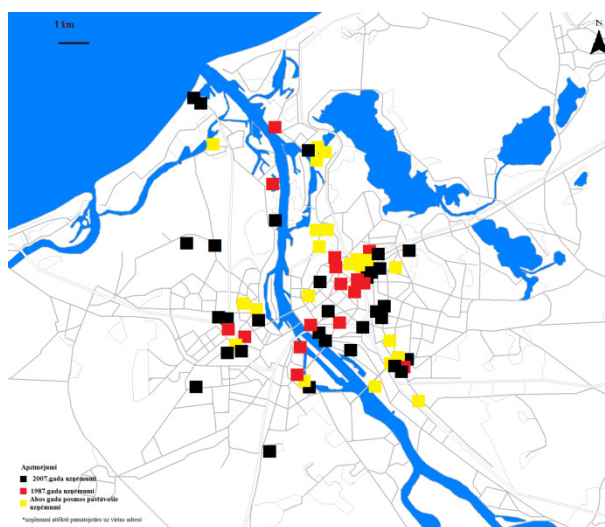
LATVIJAS RŪPNIECĪBAS TERITORIĀLĀ STRUKTŪRA

Kristis LEGZDIŅŠ

LU Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultāte, e-pasts: kristis.legzdins@hotmail.com

Viens no fundamentālākajiem jautājumiem jaunas rūpnīcas vai uzņēmuma izvietojumā ir tā teritoriālais novietojums attiecībā pret izejvielu piegādēm un patēriņa tirgu, lai to pārvadāšanas izmaksas būtu vismazākās. Uz to norādīja jau Alfrēds Vēbers (Weber, 1971) izstrādājot uz izmaksām balstītu rūpniecisku izvietojuma teoriju. A.Vēbera teorijā analizē visbiežāk apskatīto jautājumu – kā izvietot jaunās iekārtas, lai patērētāji tiktu apgādāti ar ražojamo precī visefektīvākā veidā, minimizējot izmaksas (Weber, 1971). Pētījumā tika salīdzināti Latvijas PSRS (1987.gada) metālapstrādes, tekstilrūpniecības, kokapstrādes, gaļas un piena rūpniecības, maizes rūpniecības nozaru rūpniecība ar 2007.gada attiecīgām rūpniecības nozarēm, kā arī izveidoti matemātiski un kartogrāfiski teritoriālie un nozaru struktūras modeļi.

Darba izstrādei tika izmantoti divi galvenie avoti – Padomju Latvijas skaitļošanas centra veiktais ražošanas uzņēmumu apkopojums atbilstoši situācijai uz 1987.gada 1.janvāri, kas tika iegūts no CSP un no Latvijas Republikas Ekonomikas ministrijas saņemtais visu ekonomisko aktīvo apstrādes rūpniecības komersantu saraksts 2007.gadā. 1987.gadā veiktajā Padomju Latvijas skaitļošanas centra apkopojumā ir dati par 406 uzņēmumiem visās rūpniecības nozarēs. Savukārt, no Ekonomikas ministrijas iegūtajos datos par ekonomisko aktīvajiem apstrādes rūpniecības komersantiem 2007.gadā ir informācija par 7185 uzņēmumiem visās rūpniecības nozarēs.

1.Attēls. 2007.gada un 1987.gada metālapstrādes vidējie un lielie uzņēmumi Rīgā

Apstrādes rūpniecībā visplašāk tiek pārstāvēti sīkie un mazie uzņēmumi, kas ir skaidrojams ar uzņēmumu pārstrukturizēšanos no PSRS laika lielajiem uzņēmumiem. Rūpnīcu pārstrukturizēšanās procesu nosaka vairāki faktori, piemēram, saražotās produkcijas apjoms, ekonomiskā situācija valstī, valsts atbalsts uzņēmējiem, u.c. Ņemot vērā šo grupu plašo darbību, to izvietojums ir tendēts uz infrastruktūras sazarojumiem, kur dominē ne tikai šo grupu pārstāvji, bet arī 1987.gada rūpnīcu un 2007.gada vidējo un lielo rūpnīcu grupas.

Visplašāk pārstāvēti ir 2007.gada sīkie un mazie uzņēmumi, kas ir saistāms ar uzņēmumu pārstrukturizēšanos no PSRS laika lielajiem uzņēmumiem. Ņemot vērā šo grupu plašo darbību ir vērojama situācija, ka to izvietojums ir tendēts infrastruktūras sazarojumos, kur dominē ne tikai šo grupu pārstāvji, bet arī 1987.gada rūpnīcu un 2007.gada vidējo un lielo rūpnīcu grupas.

Uzņēmumiem, kuri agrāk atradās kādā no 1987.gada teritorijām, nepieciešamie komunikācijas un infrastruktūras tīkli ir labāk pieejami un pielāgojami nekā radot jaunu rūpnīcu pilnīgi jaunā vietā. Jaunu rūpnīcu ir vieglāk izveidot blakus kādai esošai rūpnīcai. Jaunizveidotajā rūpnīcā vairs nav jāiegulda tik lieli līdzekļi, lai pievienotu nepieciešamos infrastruktūras tīklus. Tādā veidā radot rūpnīcu kompleksus. Palielinot rūpniecību jeb rūpnīcu kompleksus, pieaug ražošanas apjoms, tātad pieaug arī rūpnīcu teritoriālā izplatība.

Literatūra

Krastiņš, O., Ciemiņa, I. 2003. *Statistika*. LR Centrālā statistikas pārvalde, Rīga. 161.
Weber, A. 1971. *Theory of the location of industries*. New York, Russell & Russell.

KLAIPĒDA CITY SCULPTURE PARK AS A PERCEIVED PUBLIC URBAN SPACE TODAY AND ITS FUTURE VISION

Dalia UMANTAITĒ-VAIVADIENĒ, Rolandas NORVAIŠAS

Klaipēda university, e-mail: daliuman06@yahoo.com

Development and changes of the economic, social and cultural components of urban environment affects the new approaches and

opportunities shaping the public spaces. However the function of any public space is a result of long interactions between the main actors – public, authorities and executive specialists like architects, artists, etc, in close connection with dominating cultural values, which can be perceived by public during decades or centuries. The development of today's urban public life is more dynamic and changeable: it faces with not only distinctiveness, identity, but also with creativity and innovations. There are plenty of examples, where the city, in active cooperation with the artists, managed not only to increase the values of urban spaces, but also to take a completely new look or perspective for them. One of such public spaces is located in the heart of Klaipėda City – the Sculpture Park, which lawfully has received the status of city symbol.

The Park of Sculptures has been established in the place of the city's old cemetery. The graveyard of all Christian confessions was founded there since 1820. It has been in use as cemetery in the period of 1945-1959. Soon after, the cemetery has been desolated and devastated. In 1975 Klaipėda's executive committee decided to eliminate the graveyard and to settle a Park of Sculptures instead. Monuments and fences that survived were dissembled; some of them can be seen in the Museum of Smithery. From the year 1977 to 1991 symposiums of sculptors had been organized in Smiltynė and works created there were exposed in the Park. Currently, in the area of 10 ha there are exhibited 117 various works of art, created by 61 sculptors.

Today the Sculpture Park is one of the most attractive places in the city center. It is popular among the visitors as well as among the residents of Klaipėda. Various cultural events are often organized there, however, sometimes you can hear the opinions that the Sculpture Park should be substantially updated, acquired new functions and even more pronounced in the modern cultural center. Thus today this public space requires a new approach.

Klaipėda Sculpture Park has always been more visible and emotionally mentioned here for two interacting layers of history – the old city cemetery and sculpture exhibitions. Until now, these layers can not be combined into a single public space complex easily. Urban public spaces should be attractive and functional for urban residents, as well as for guests. Therefore, in order to find the optimal model, it was planned to obtain the opinions on the present and future function perspectives of this public space (Fig.1). Thus, in accordance with this aim, the method of comprehensive sociological research was applied to get information on the matter in the early summer of 2011. In total 700 of interviews were fulfilled by the students and staff of Social geography department of Klaipėda university.

Figure 1. One of the parts of Sculptur Park in Klaipėda centre nowadays

According to the research results, the most of respondents (95%) considered, that the park is a useful to the city, it contributes to the city's image-making, as well as by recreational and educational functions. More than half of respondents are satisfied with the views of the park, cemetery and sculpture exhibition interaction.

Key words: perceived space, urban public space, future vision

LATGALES AUGSTIENES DIEVNAMU KULTŪRAINAVAS IDENTITĀTE

Madara PIDŽA

LLU Lauku inženieru fakultāte, e-pasts: molberts@inbox.lv

Viens no galvenajiem kritērijiem Latgales augstienes dievnamu ainavu izteiksmīguma novērtējumā ir faktori, kas veido redzamību jeb skatu līnijas, lai pamatotu, kuras dievnamu ainavas ir labi saskatāmas un kuras ir paslēptas ainavā. Pētījuma teritorija ir Latgales augstienes kultūrvēsturiskā telpa. 2011.gada vasarā un rudenī šajā teritorijā tika apsekoti 68 dievnami.

Pētījuma mērķis ir saistīts ar galveno kritēriju novērtējumu, kas raksturo dievnamu ainavas saskatāmību galvenajos skatu punktos.

Katra reģiona kultūrainava veido izteiktu savas vēsturiskās telpas identitāti. Vides atspoguļojums var tikt analizēts pēc trim komponentiem: identitātes, struktūras un nozīmes. Ir lietderīgi pamatoties uz to, ja telpā tie ir uztverami kontekstā [3]. Dievnamu ainavām ir raksturīga garīgi filozofiskā vērtība, kas kontekstā ar arhitektoniskās formveides valodu ir neatņemama Latgales augstienes ainavas identitātes sastāvdaļa. Kā, piemēram, Latvija ir viena no svarīgākajiem vecticībnieku centriem pasaulē. Tomēr, mūsdienās Daugavpils rajona vecticībnieku vēsture un arhitektūras mantojums nav apzināts kā vērtīga Latvijas un Latgales vēstures un kultūras mantojuma sastāvdaļa [1]. Iespējams, ka pētījumā akcentējot kultūrainavas telpu, tiks atzinīgi novērtēta arī tai piederošā vēsturiskā apbūve.

Pašvaldību teritoriju plānotājiem jābūt gan māksliniekiem, gan zinātniekiem. Komunikācijai un stratēģijas veidošanai ir jābūt tikpat nozīmīgai, kā sistemātiskam un induktīvam darbam [2]. Estētiski augstas un kvalitatīvas vides veidošanai jābalstās uz konkrētiem faktiem,

tādējādi veicinot precīzu komunikāciju. Dievnamu vidi lielākoties veido vietējie iedzīvotāji un draudzes locekļi, kuriem ir nepieciešama konkrēta un pārskatāma informācija par kultūrtelpas saglabāšanas un veidošanas galvenajiem kritērijiem. Valsts līmenī ir nepieciešams veikt vēsturisko ainavu aizsardzības un attīstības modelēšanu.

Ņemot vērā, ka dievnamu ainavas ir pēckara gados atstātas novārtā un tām nav izstrādātas aizsargjoslas, ir jāveic radoša darbība to atjaunošanā [4]. Dievnamam nav jābūt kā bākai redzamam no visiem punktiem un jebkurā situācijā. Bet ņemot vērā, ka baznīcas smaile ir viens no ainaviskās telpas elementiem, to ir jāprot atsegt un izcelt. Jādomā sasaistīti gan par simbolisko vērtību, gan vizuāli estētisko kvalitāti, gan arī autentiskumu, nenonivelējot visas dievnamu ainavas pēc vienas mērauklas.

Aspekti, kas būtu jāietver ainavas attīstības plānošanā:

- dievnama torņa redzamība tālās skatu līnijās;
- dievnama galvenās ass akcentējums;
- meditāciju zonas pieejamība;
- koku apdraudējuma novēršana.

Kā secinājumu apkopojums tiek veidota shēma (1.att.), kas attēlo dievnamu ainavu saskatāmības izvērtējuma matricu. Ar biežāku līniju ir apvilktas tās ainavu grupas, kas raksturojamas ar sliktu saskatāmību, bet ar šaurāku līniju, ainavu grupas ar labāku saskatāmību. Par pamatu redzamības noteikšanai ņemti vairāki faktori, kā ainavas izmērs, reljefa izteiktība, kā arī pašas ēkas izmēri. Katrai matricas sadaļai ir pretim piemēri no apsekotajiem objektiem. Kā, piemēram, ar labu saskatāmību lauku apvidū ir Indricas katoļu, Tiskādu pareizticīgo dievnamu ainavas, un pilsētās Krāslavas katoļu, Feimaņu katoļu dievnamu ainavas. Turpretī ir ainavas, kurās dievnamu ir ieslēpts lauku apvidos – Paramonovkas vecicībnieku, Tiskādu vecicībnieku dievnamu un arī vairāki pilsētu dievnamu, kā viens no tiem Rēzeknes luterāņu dievnamu.

1.attēls. Shematiskais dievnamu ainavu redzamības sadalījums.

Literatūra

1. Bazenova M., Kļešņina L. (2008) Daugavpils rajona vecdicībnieku arhitektūras mantojums un tā saglabāšana. Grāmatā: Latvijas materiālās kultūras mantojuma saglabāšanas problemātika. Rakstu krājums. Rīga, LU Akadēmiskais apgāds. 59.-67.lpp.
2. Haaren, C. (2002) Landscape planning facing the challenges of the development of cultural landscapes. Žurnāls Landscape and Urban Planning, 60, 73.–80. lpp.
3. Lynch, K. (1992) The Image of the City. Harvard: MIT Press Joint Center for Urban Studies Series, 194 lpp.
4. http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/pdf/sum_en.pdf ESDP European Spatial Development Perspective Towards Balanced and Sustainable Development of the Territory of the European Union (Skat. 01.12.2011)

AINAVAS ANALĪZES METODES IZSTRĀDE LATVIJAS ŪDENSdzIRNAVU UN MAZO HIDROELEKTROSTACIJU TERITORIJĀS, LATGALES AUGSTIENES AINAVZEMES PIEMĒRS

Lilīta LAZDĀNE

LLU, Lauku inženieru fakultāte, e-pasts: l.lilita@inbox.lv

Ūdensdzirnavu un mazo HES (hidroelektrostaciju) ainavas izpēte, balsoties uz ainavu arhitektūrā lietotām metožu kopām, līdz šim nav veikta pietiekami padziļināti, kas noved pie situācijas, kurā ir sarežģīti izvērtēt ainavu pārvaldības potenciālus. Līdz šim šajās teritorijās ir veikti pētījumi ekoloģiskā stāvokļa izvērtējumā, ietekmes uz zivju resursu saglabāšanu izvērtējumā, arhitektūras elementu un dzirnavu konstrukciju mehānismu vēsturiskajā izpētē un citi. Lai veidotu pārskatāmu esošās situācijas stāvokli ainavu arhitektūras jomā, nav izstrādāta kompleksa ainavu analīzes metode ūdensdzirnavu un mazo HES ekoloģiski, tehnoloģiski un estētiski jutīgo teritoriju izvērtēšanai to pārvaldības un kopējās politikas līmeņa turpmākai plānošanai ūdensteču ainavtelpas ietvaros. Pētījuma mērķis ir ūdensdzirnavu un mazo HES ainavu analīzes metodes ainavu inventarizācijas matricas izstrāde, balstoties uz Latvijas ekoloģiskās, ģeogrāfiskās un kultūrvēsturiskās vides situāciju.

Pētījuma mērķa sasniegšanai ir pielietota monogrāfiskā metode dažādu pētījumu ietvaros lietoto ainavas inventarizācijas paņēmieni un metožu apkopošanai, izvērtēšanai; sintēzes metode atsevišķi pētāmo elementu apvienošanai vienotā veselumā, lai pētītu to kopsakarības integrējot esošās ainavas inventarizācijas metodes, pielāgojot to lietojumu ūdensdzirnavu un mazo HES situācijas izpētē.

Ainavas inventarizācijā pasaulē tiek pielietotas vairākas pieejas metožu izstrādē: gan izdalot dažādus laika periodu posmus, kuros jāvērtē pētāmā teritorija; gan izdalot vairākas vērtējamo elementu grupas, sadalot tās dažādos datu ieguves līmeņos; gan cilvēka sensorās pasaules uztveres sistēmas datu ieguves klasifikāciju ainavas izpētes nodrošināšanai, nozīmīgāko ietekmi pievēršot vizuālajai vides uztverei tās resursa ietvaros.

Ainavu analīzes metodes ainavu inventarizācijas matricas izstrādē izvērtējamais ainavas analīzes laika posms – definēts kā tagadnes situācijas analīze, kas ietver divu tuvāko gadu laika periodu. Metodes pielietojuma laiks pētījuma ietvaros – no 2011.gada februāra līdz novembrim. Izlases inventarizācijas veidā, balsoties uz cilvēka sensorās uztveres sistēmu kritērijiem metodes izstrādē tika apvienota datu ieguve no vertikālā līmeņa datu analīzes (skatu analīze, apsekošana dabā, ainavas skata inventarizācija) un nemateriālā līmeņa datu analīzes (vēstures liecības tagadnē, sensorās uztveres dati, asociatīvās īpašības) vienkopus. Latvijas situācijas analīzei ūdensdzirnavu un mazo HES teritorijas tika izvēlētas reģionālā līmeņa klasifikācijā izdalītās ainavrajonēšanas vienībās ainavzemēs. Ainavas inventarizācijas matrica sastādīta balstoties uz trijiem cilvēka sensorās pasaules uztveres sistēmu kritērijiem – vizuālā, audiālā un kinestētiskā telpas uztvere. Ainavas inventarizācijā izlases inventarizācijas veidā izvēlēti svarīgākie faktori katrā no uztveres sistēmas kritērijiem, ietverot ekoloģijas un tehnoloģiju estētiskos faktorus, sociālās vides faktorus. Izstrādātā ainavas inventarizācijas matrica tagadnes situācijas datu iegūšanā pielietota Latgales augstienes ainavzemes teritorijā. Apsēkotas 15 teritorijas pēc kartogrāfijas datiem 1916.-1928.gadam par ūdensdzirnavu atrašanās vietām Latvijā un Mazās hidroenerģētikas asociācijas datiem par mazo HES izvietojumu un skaitu Latvijā.

AINAVAS EKOLOĢISKĀS ESTĒTIKAS IZMANTOŠANA PILSĒTVIDĒ

Maija JANKEVICA

LLU Lauku Inženieru fakultāte, e-pasts: maija.jankevica@llu.lv

Mūsdienās arvien aktuālāki kļūst jautājumi par teritoriju plānošanu saskaņā ar dabu, īpaši lielajās pilsētās ar augstu antropogēno slodzi un urbanizācijas pakāpi. Šajās teritorijās notiek konflikti starp dabas procesiem un cilvēku vēlmi tos ietekmēt. Šobrīd pilsētvides izpētē un praktiskajā plānošanā trūkst sadarbības starp plānotājiem un dažādiem ar dabu saistīto zinātnisko nozaru ekspertiem. Līdz ar to ainavas ekoloģiskā plānošana pilsētvidē ir ļoti nozīmīgs un aktuāls virziens, kam plānošanas procesā dažkārt netiek pievērsta uzmanība.

Patīkama un skaista ainava visbiežāk tiek asociēta ar cilvēka vēlmi dominēt pār dabu. Dabiska izskata ainava ne vienmēr ir vēlama cilvēka apkārtējā vidē. Cilvēks nespēj ieraudzīt ekoloģisko kvalitāti, līdz ar to bioloģiski daudzveidīgas ainavas tiek uztvertas kā nekārtīgas, savukārt, ainavas, kurās jūtama cilvēka iejaukšanās, tiek uztvertas kā skaistas. Ainavas redzamās pārvaldības teorija (*theory of visible stewardship*) iesaka, ka ainavas plānošanas procesā cilvēka darbības pēdas jāatstāj redzamas ainavā. Dabas zinātniekiem un ainavu arhitektiem ir jāsadarbojas ar publiku un tā jāiesaista ainavu plānošanā.

Vērtējot ainavu, jāņem vērā tās estētiskās, ekoloģiskās, sociālās vērtības un to mijiedarbība. Sociālo un estētikas mijiedarbības rezultātā ir radies funkcionālisma virziens ainavu arhitektūrā. Savukārt savienojot ekoloģiskās un estētiskās vērtības rodas dabiskās estētikas

virziens (*natural aesthetics*). Sociālās un ekoloģiskās vērtības veido ekoloģisko pieeju (*ecological approach*), kas koncentrējoties uz ekoloģijas idejām un iesaistot sabiedrību, izslēdz estētikas vērtības. Ideālais variants veidojas mijiedarbojoties visu trīs veidu vērtībām. Pilsētvides ainavai ir jābūt multifunkcionālai.

Cilvēku apdzīvotās ainavas kalpo kā komunikāciju sistēma starp kaimiņiem. Ainava atspoguļo arī pašu tās īpašnieku, līdz ar to lielākā daļa dārzu tiek veidoti, lai būtu saskaņā ar kaimiņu ainavu. Ainavas veidotāji var atbalstīt ekoloģiskos principus un idejas, taču nevēlās tos ieviest personīgajā ainavā, jo pastāv bailes par to, kā to uztvers apkārtnieji iedzīvotāji.

Pilsētvidē zaļo teritoriju īpatsvars laika gaitā sarūk, tādēļ ir jācenšas iespējami saglabāt jau esošos zaļos kļūšus un veidot jaunas ekosistēmas, kas savienos jau esošās teritorijas. Zaļais tīklojums palīdzēs uzturēt bioloģisku daudzveidību un piesaistīs pilsētvidei dzīvo dabu. Lai saglabātu sugu daudzveidību un mazinātu cilvēka iejaukšanos dabas procesos, parkos, apstādījumos un privātajos dārziņos ir vairāk jāizmanto vietējās sugas, ne tikai reģionam neraksturīgas un eksotiskas augus.

Ainavas elementi, kas atbalsta ekoloģiskos principus ir dažādi aizsargstādījumi, dabiskie un mākslīgie mitrāji, pārtikā izmantojamo augu dārzi, lietus ūdeņu infiltrācijas sistēmas un atkritumu pārstrādes sistēmas. Šos ainavas elementus var izmantot privātmāju dārzos, publiskajās zaļajās teritorijās, degradētajās teritorijās, transporta infrastruktūrā un būvju struktūrās, kas uzlabo kopējo ainavas ekoloģisko kvalitāti pilsētvidē. Izmantojot radošu pieeju arī privātmāju dārzi var kļūt ekoloģiski augstvērtīgi un palielināt bioloģisko daudzveidību. Šobrīd pasaulē notiek degradēto teritoriju rehabilitācija, kur tiek veidoti mitrāji – purvu ainava, kas uzlabo vides estētisko un ekoloģisko kvalitāti, kā arī izglīto iedzīvotājus. Tāpat pasaulē izplatīta ir dažādu ēku apzaļumošana, izmantojot veģetāciju kā “zaļo infrastruktūru” veidojot jumta dārzus, vertikālās zaļās sienas, tiltus un tuneļus gan dzīvnieku, gan cilvēku maršrutiem.

Ainavas parasti tiek pētītas atsevišķi izmantojot ekoloģiju un estētiku. Pilsētvides ilgtspējīgas plānošanas nākotne ir atkarīga no šo divu pieeju apvienošanas, meklējot vidusceļu starp dabas un cilvēka veidotām ainavām, kas apmierinātu abas puses. Multifunkcionālai ainavai ir jābūt pietiekoši ekoloģiskai, lai uzturētu bioloģisko daudzveidību, samazinātu vides piesārņojumu un urbāno slodzi, un pietiekoši estētiskai, lai tā iedzīvotāju uztverē raisītu pozitīvas emocijas un tos iesaistītu ainavas procesos.

VIDES PIEEJAMĪBA SALACGRĪVAS PILSĒTĀ

Vineta KRŪZE

LU Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultāte, e- pasts: vinetakruze@inbox.lv

Svarīgs dzīves vides kvalitātes rādītājs ir vides pieejamība. Ar vides pieejamību tiek saprasta iespēja brīvi pārvietoties jebkuram neatkarīgi no pārvietošanās veida, vecuma vai sociālās piederības.

Mērķgrupas, kas tiek apskatītas pētījumā, ir personas ar kustību traucējumiem, redzes traucējumiem, personas ar bērnu ratiņiem, velobraucēji, gājēji, kā arī mājdzīvnieku īpašnieki.

Darba ietvaros situācijas novērtējums veikts gan no Salacgrīvas iedzīvotāju, gan pilsētas viesu, gan vides pieejamības ekspertu skatu punkta.

Teritorijas apsekojumi veikti vairākkārt – 2011.gada ziemā, kad bija sniega periods, kā arī - atkārtoti pavasarī, vasarā un rudenī. Apsekošanas mērķi bija vērtēt gājēju infrastruktūru, pandusus pie sabiedriskajām ēkām/ objektiem, velonovietnes un publiskās tualetes, lai izprastu patieso situāciju Salacgrīvā.

Salacgrīvas pilsētas apsekojumi, sarunas ar pieejamības ekspertiem, vietējiem iedzīvotājiem un novada domes darbiniekiem ļāva saprast aktuālākās problēmas vides pieejamības jomā, kā arī izdarīt secinājumus par līdzšinējām attīstības tendencēm.

Kopumā Salacgrīva, līdzīgi kā citas Latvijas pašvaldības, ir vides pieejamības nodrošināšanas „ceļa sākumā”. Vēl ir daudz darāmā, taču pozitīvas iezīmes tiek vērotas. Gandrīz pie visām sabiedriskajām ēkām ir velonovietnes, taču uzstādītie pandusi vairums gadījumu ir neatbilstoši likumā noteiktajām prasībām un stāvuma dēļ var apdraudēt veselības stāvokli, tāpat arī gājējiem paredzētā infrastruktūra ne vienmēr atbilst vajadzībām.

Lai arī palēnām tiek uzlabota pilsētvides pieejamība – ir jāvērs uzmanība uz kļūdām, jāstrādā sistemātiski, pārdomāti, saskaņā ar likumdošanu un, galvenokārt, cilvēku vajadzībām, nodrošinot pārvietošanās brīvību un līdzdalību sabiedriskajā dzīvē.

SLĒGTO VĀRTU KOPIENAS. PIERĪGAS PIEMĒRS

Daina ROGA

LU Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultāte, e-pasts: roga.daina@gmail.com

20.gadsimta 70.-80.gados Amerikas Savienotajās valstīs sāka veidoties slēgto vārtu kopienas (*gated community*).

Par slēgto vārtu kopienām dēvē dzīvojamās rajonus, kur iekļūšana un uzturēšanās tajos paredzēta galvenokārt tikai tās iedzīvotājiem, un kuri ar vārtiem un žogiem tiek apzināti norobežoti no pārējās publiskās telpas.

Vēlmi dzīvot slēgto vārtu kopienā, kas simbolizē prestižu un drošību, pārņēma vairākas pasaules valstis, jo īpaši ātri – Lielbritānija un Ķīna.

Slēgto vārtu kopienas kā bīstams fenomens un grūti kontrolējama tendence plaši apskatīta ārzemju zinātniskajos rakstos un literatūrā. Analizēta gan to straujās izplatīšanās iemesli, cilvēku psiholoģija, kas izvēlas dzīvot noslēgti no pārējās sabiedrības; rakstīts par pieņemtajiem

stereotipiem (dzīve slēgto vārtu kopienā – drošības garants pret noziedzību). Fakts ir, ka šāds dzīvesveids ideju par sabiedrību kā vienotu un nedalāmu kopību pārvērš par ideju, kad atsevišķas sabiedrības daļas ir pašpietiekamas un nodrošina sev nepieciešamo, izolējoties no sev iedomāti nevēlamās sabiedrības daļas.

Slēgto vārtu kopienas var dalīt trīs veidos:

1. dzīvesstila kopienas (*lifestyle communities*) – nošķirtība tiek nodrošināta ar mērķi radīt drošu atpūtu. Iespēja vienkopus izmantot plaša spektra atpūtas aktivitātes, kas ietver, piemēram, golfa laukumus un jāsanas aplokus.

2. Elitārās kopienas (*elite communities*) – tajās galvenokārt dzīvo slavenas un ļoti turīgas personas, lai, pirmkārt, norobežotos no paparaci un zagļiem, un, otrkārt, demonstrētu savu statusu un uzturētu privātu telpu.

3. Drošības zonas kopiena (*security zone community*) – personas apzināti, izmantojot, piemēram, drošības kodu uz kāpņutelpas ārdurvīm vai ar atslēgu (magnētisko karti) slēdzamus vārtņus, cenšas norobežoties no zagļiem un dzīvojamajam rajonam nepiederošiem cilvēkiem³. Par šāda veida kopienām var runāt arī Latvijā.

Galvenie iemesli, kāpēc cilvēki izvēlas dzīvot slēgto vārtu kopienās, ir sekojoši:

- Drošība – svarīgākais arguments, ko norāda iedzīvotāji;
- Novērošana un sociālā kontrole – to nodrošina apsardze, novērošanas kameras, un pastāvīgo iedzīvotāju noteiktie likumi un uzvedības normas;

- Nošķirtība un privātums – iedzīvotājiem tiek nodrošināta iespēja komunicēt tikai ar savas iekšējās kopienas iedzīvotājiem, izslēdzot apkārtējos;

- Statuss un individualitāte – dzīvošana slēgto vārtu kopienās ir elitāra un norāda personas statusu;

- Pakalpojumi un ērtības – iedzīvotājiem nodrošināti visi nepieciešamie pakalpojumi, kā rezultātā nav nepieciešamības iziet ārpus slēgtās telpas².

Mūsdienu Latvijas situācijā atklājas četru veidu slēgto vārtu kopienas (iespējams arī detalizētāks dalījums), ko pēta autore:

1. Privātmājas (savrupmājas), kas rindojas viena otrai blakus un ir noslēgtas ar vārtiem, žogiem, kā arī dzīvžogu, visbiežāk veidojot vienas ģimenes slēgtu kopienu.

2. Padomju laikā celtās daudzstāvu daudzdzīvokļu mājas, kuru novietojums attiecībā pret iekšējo pagalmu veido mentāli slēgtu telpu (pat bez žogiem un vārtiem).

3. Jauno projektu (pēdējos piecus gadus celtās) daudzdzīvokļu dzīvojamās ēkas, kas ne tikai ir norobežotas fiziski ar vārtiem, bet arī rada mentālu barjeru (sociālo spriedzi) kontrasta dēļ, jo visbiežāk ir košās krāsās, netradicionālās formās, nekā pārējie vides elementi un paredzētas augstākajam sociālajam slānim.

4. Jaunie dzīvojamie ciemi, īpaši Pierīgā. Tie norobežoti ar sētām un caurlaižu punktiem.

Apzinot pieejamos resursus latviešu valodā par slēgto vārtu kopienām, autore secina, ka šobrīd Latvijā slēgto vārtu kopienas netiek uzskatītas par problēmu tādā mērogā, kā tas ir, piemēram, Lielbritānijā vai Amerikas Savienotajās Valstīs. Kopienas institūts (*Community Associations Institute*) norāda, ka uz 2008. gadu Amerikā 60 miljonu iedzīvotāju dzīvoja slēgtajās kopienās⁴.

Slēgto vārtu kopienu veidošanās ir ar vēsturisku pamatojumu un izprotama arī no psiholoģijas viedokļa (cilvēka vēlme pēc privātās telpas), bet nevēlama un pat sociāli bīstama tā kļūst mirklī, kad fiziskās robežas paliek arī par mentālām robežām attiecībā pret pasauli, kas ir žoga otrā pusē.

Autore pēta slēgto vārtu kopienu veidus, izplatību un tajās dzīvojošo cilvēku motivāciju izvēlēties šādu dzīves telpu. Pierīgas teritorija apskatīta kā piemērs, kur pēdējo gadu laiku teritoriālā struktūra un apbūve atklāj pazīmes, kas raksturīgas slēgto vārtu kopienām. Analizēti slēgto vārtu kopienas plusi, mīnusi, draudi un iespējas.

BALTIJAS JŪRAS LATVIJAS PIEKRASTĒ PASTĀVOŠO APSAIMNIEKOŠANAS IESPĒJU UN RISKĀ ANALĪZE

Sandris ROMANČUKS, Jānis LAPINSKIS

Latvijas Universitāte, Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultāte,
e-pasts: sandris.romancuks@gmail.com

Kopš zinātnisko pētījumu par krasta un jūras robežām uzsākšanas 19. gadsimta sākumā, krasta klasifikācija ir bijusi problemātiska. Krasta klasifikācija ir multidisciplināra – ir nepieciešama dažādu faktoru analīze. Lai arī ir bijuši daudzi mēģinājumi atrisināt šo problēmu, līdz šim nav izstrādāts visaptverošs un pilnīgs risinājums (Finkl, 2004; Fairbridge, 2004; Bird, 2000).

Galvenais krasta klasifikācijas mērķis ir izdalīt krasta iecirkņus ar līdzīgām īpašībām. Līdz šim lielākā daļa krasta klasifikācijas sistēmu ir balstījušās uz jūras krastu morfoģenēzi un mūsdienu krastu procesiem. Tomēr klasifikācijas sistēmā nepieciešams integrēt arī sociālekonomiskos faktorus, ņemot vērā mūsdienu krasta zonas attīstības tendences. Tādā gadījumā krasta zonas novērtējums kļūst sarežģītāks, jo dažādi dabas un antropogēnie procesi savstarpēji iedarbojas, bieži vien ar neprognozējamām sekām (Finkl, 2004; Fairbridge, 2004; Bird, 2000).

³ Edward J. Drew, Jeffrey M. McGuigan *Prevention of Crime: An Overview of Gated Communities and Neighborhood Watch*. International Foundation for Protection Officers. Sk. 03.12.2011. Pieejams: <http://www.ifpo.org/articlebank/gatedcommunity.html>

⁴ Jill L Grant *Challenging the public realm: gated communities in history* 2008. Planning in theory & practice. Sk. 4.12.2011. Pieejams: suburbs.planning.dal.ca/Docs/Gates_In_History_08.pdf

Pētījuma ietvaros ir uzsākta Latvijas apstākļiem piemērota integrēta krasta klasifikācijas sistēmas veidošana, izmantojot ģeogrāfisko informācijas sistēmu (ĢIS) piedāvātās datu apstrādes un vizualizācijas iespējas.

Pētījuma mērķis ir apkopojošās vērtējošās sistēmas izveide un metodikas izstrāde Latvijas piekrastes dabas risku un piekrastes sociālekonomisko faktoru izvērtēšanai.

Pirmais solis klasifikācijas sistēmas izveidē ir izpētes teritorijas - piekrastes zonas sauszemes daļas - definēšana. Tas veikts divos veidos: aprēķinot vidējo attālumu līdz katra piekrastes pagasta tālākajam punktam iekšzemē un aprēķinot vidējo attālumu līdz tuvākajam valsts galvenajam autoceļam (A) vai reģionālajam autoceļam (P). Šo teritoriju telpisko robežu ietvaros tika noteikti piekrastes zonas dabas un sociālekonomisko faktorus veidojošie raksturlielumi.

Nākamais solis ir Latvijas piekrastes dabas riskus nosakošo faktoru un sociālekonomisko vērtību nosakošo faktoru definēšana, kā arī vērtēšanas sistēmā ietvertu faktoru daļējuma klasēs izveide.

1.tabula. Dabas riska pakāpes matrica

Kritērijs	Kritērija vērtība				
	5	4	3	2	1
Pludmales platums	<10	10-30	-	30-50	>50
Priekškāpu augstums	0	0,5-1,5	1,5-2	2-4	>4
Dominējošie krasta procesi	Atkāpšanās	-	Dinamiska līdzsvara apstākļi	-	Akumulācija
Vālu skaits	0-1	-	2-3	-	>3
Ģeoloģiskā uzbūve	Eolie un jūras nogulumu	-	Vāji saistītie glaciģēnie nogulumu	-	Devona nogulumieži

Maksimālā dabas riska pakāpes vērtība ir 25, bet minimālā – 5. Risku klases: ļoti augsts risks (23-25), augsts risks (19-22), mērens risks (14-18) un zems risks (5-13).

2.tabula. Krasta joslas kā tūrisma un rekreācijas vides pieejamība

Kritērijs	Kritērija vērtība				
	5	4	3	2	1
Apdzīvotuma veids	Pilsēta	-	Ciems	-	Viensētas un neapdzīvotas teritorijas
Pludmales tips	Smilšu	Smilšu (ar piejaukumu)	Grants-smilts-olū	Aizaugusi	Laukakmeņu klājiens
Pludmales platums	>50	30-50	-	10-30	<10
Autoceļi	Augsts blīvums (>4 km/km ²)	-	Vidējs blīvums (0,5-4 km/km ²)	-	Zems blīvums (>0,5 km/km ²)
Dzelzceļš	Atrodas	-	-	-	Neatrodas
Pieejas punkti	Augsts blīvums (>1 skaits/km)	-	Vidējs blīvums (0,6-1 skaits/km)	-	Zems blīvums (<0,6 skaits/km)

Maksimālā krasta joslas kā tūrisma un rekreācijas vides pieejamības vērtība ir 30, bet minimālā – 6. Pieejamības klases: augsta pieejamība (25-30), vidēja pieejamība (19-24), vidēji zema pieejamība (13-18) un zema pieejamība (6-12).

Nākamais solis ir datu bāzes izveidošana ĢIS vidē un Latvijas piekrastes kartēšana. Līdz šim datu bāzē iekļauti dati par atklātās Baltijas jūras krastu (Nida - Ovišrags).

Krasta iecirkņi, kas atbilst ļoti augstai riska klasei, izvietojušies Liepājas ostas molu aizvēja pusē, atsevišķās joslās posmā no Šķēdes līdz Ziemepei, nelielā krasta iecirknī pie Akmeņraga, krasta iecirknī pie Pāvilostas, kā arī posmā no Sārnates līdz Melnragam. Iecirkņi, kas atbilst zema riska klasei, izvietojušies krasta iecirknī gar Kairu ciemu, kā arī Liepājas un Ventpils ostu pretvēja pusē. Krasta iecirkņi, kas atbilst augstai pieejamībai, izvietojušies Liepājas un Ventpils pilsētu administratīvajās teritorijās, bet zemas pieejamības klasei atbilst krasta iecirkņi joslā Nida - Pape, uz ziemeļiem no Papes, gar Užavas un Vārves pagasta piekrastes zonu, kā arī atsevišķos iecirkņos posmā no Liepenes līdz Ovišiem. Lielākā daļa no atklātās Baltijas jūras krasta atbilst vidēji zemas pieejamības klasei.

Sociālekonomisko faktoru iekļaušana piekrastes zonas novērtējumā ir problemātiska, ņemot vērā šo faktoru neprognozējamo mijiedarbības raksturu ar piekrastē dabiski notiekošajiem procesiem. Izstrādātā dabas un sociālekonomisko faktoru vērtēšanas sistēma uzskatāma par pirmajām iestrādēm Latvijas piekrastes zonas vispārīgā novērtējumam.

Literatūra

- Bird, E.C.F. 2000. *Coastal Geomorphology*. An Introduction. Chichester, John Wiley and Sons.
 Fairbridge, R.W. 2004. Classification of Coasts. *Journal of Coastal Research*. 20 (1), 155-165.
 Finkl, C.W. 2004. Coastal Classification: Systematic Approaches to Consider in the Development of a Comprehensive Scheme. *Journal of*

THE CHANGING LANDSCAPE OF THE LAHEMAA NATIONAL PARK IN ESTONIA

Nele NUTT, Mart HIOB

Tallinn University of Technology, Tartu College, Estonia

One of the most appropriate means for investigation of landscape and landscape changes is maps, which are related to the information stored in the specific location. Estonian Historical Archives' Map Collection contains an estimated nearly one hundred thousand maps dating back to 17th century's first half. In the 18th century large mapping works were conducted producing excellent sources reflecting the landscape of the past. Development of technologies has led to an exponential increase in the use of maps. In recent years, studies have focused on the maps' technical application (the use of GIS) which has resulted in thorough analysis of some regions.

The paper presents research of settlement structure, the methodology and preliminary results of Estonia's largest national park Lahemaa (47 410 ha of land). Previous research in the villages of Lahemaa has focused on traditions, legends and people's memories to record the past. This study is original due to the use of maps as primary sources and this is the first such large-scale study (including whole Lahemaa National Park territory, a total of 62 villages). In addition to commonly utilised maps (Tsarist map from around 1900 and Estonian topographical map from 1930s) a large number, more than 350 large-scale maps of the historic mansion lands were used.

The landscape visible today originates from mid-19th century when a large-scale rearrangement of farmers' plots was conducted (small pieces were consolidated into larger farms). In the process a major change in the structure of the plots and the villages took place. Analysis of historical maps shows clearly that in many cases the settlement structure from that time has been preserved despite the fact that political power in Estonia has changed several times. Landscape changes (focusing on the settlement pattern) were studied by combining maps of different periods and different scales. In addition, the fieldwork was carried out to verify the information received from the maps. Three periods were chosen for comparison based on the landscape affecting reforms carried out by different political regimes: (1) the 19th century's second half and the beginning of the 20th century, (2) the inter-war Republic of Estonia, and (3) the Soviet and German occupation period with the new of independence period.

On the basis of the results we may argue that the sole use of large-scale maps produces a number of errors caused by inaccuracy of maps, the preparation time of maps, and cartographer's experience. However, the analysis of the historical maps as preparatory work is extremely valuable because it clarifies the overall picture. Nevertheless, to research settlement structure and other landscape changes more accurate studies are needed, which would use more detailed sources, and have the fieldwork as an integrated part of the study. This combination of materials and methods can comparatively accurately track the changes in the landscape.

This paper focuses on the methods and materials used in the study. However, the applicability of such studies is also important. The results of the present study are used to guide the settlement development in Lahemaa National Park, which is a very popular summer resort area since the 1970s due to its proximity to Tallinn, Estonia's capital city. The needs of permanent residents are rather different compared to the needs of seasonal residents in the situation where there exists high construction pressure. What happens next? This question is very difficult to answer. However, based on a thorough analysis future direction can be determined and provide guidance for action to help preserve valuable landscape.

BUILDING AND PLANNING PRINCIPLES OF ARABIC-ISLAMIC CITIES IN THE OLD CITY OF NABLUS, PALESTINE

Ilgvars JANSONS

Latvijas Universitāte, Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultāte,

e-pasts: ilgvars.jansons@gmail.com

„Cities are only reflection of the societies that produce them” (Ashworth, 2011). This quote encouraged author to question the common belief that because of the lack of geometrical regularity and interlocking of buildings Arabic-Islamic cities represent nothing more than disorder and chaos and there is no unique introductions to the city building and planning traditions by Islam. Therefore the goals of this paper were to determine: *Is there a unique identity of Arabic-Islamic city and if there is, what are the elements and forces that create it?*

In order to do that author focused on literature about Nablus; identity of Arabic-Islamic city itself and its building and planning principles and after spending countless hours exploring the Old city of Nablus and leading forces that created it, attempted to track different urban elements in the urban pattern of the Old city.

Although different opinions regarding identity of Arabic-Islamic cities could be found in literature, the main conclusion of author is that there is a unique identity of Arabic – Islamic cities based on the spirit of Islam and complex law system and the Old city of Nablus can serve as an amazing example of bottom – up and small scale planning, representing signs of high order and complexity.

Key words: Arabic-Islamic cities, islamic identity, Nablus, urban morphology, Palestine

References

Ashworth, G.J. „Spatial problems and spatial policy: the Dutch experience.” Lecture given 7th March 2011 at University of Groningen, The Netherlands

CHANGES OF THE LAND USE, FARMING INTENSITY AND RURAL LANDSCAPE DIVERSITY IN THE SOUTH-EASTERN BALTIC COAST REGION

Angelija BUČIENĒ

Klaipėda university, e-mail:angelijabuciene@yahoo.com

The temporal and spatial changes of land use and human activities in the rural coastal areas are important on both the regional-geographical and environmental scales due to their complex impact to the terrestrial and water-covered landscapes/ecosystems. Around 40% of the EU land area is farmed. If to look to the Baltic sea region with 10 countries around it (with Russia, represented by Kaliningrad oblast), the agricultural land makes about 38% on the average. The south-eastern Baltic sea coast region has experienced tremendous changes after the collapse of Soviet Union in 1991 and during the transition to market economy period in Lithuania, Latvia and Kaliningrad oblast of Russian Federation. Under the Soviet rule the region was agricultural-industrial, with developed fishery and fish industry mostly. After 1991 the agriculture development in Latvia and Lithuania was accompanied by the structural changes due to the Land reform (privatisation), and fishery as economic activity started to shrink up to 2003, while the forestry and forest industry sector increased in both countries. During the last decade the agriculture in Kaliningrad oblast has lost its economic vitality even the Land reform here was not implemented. However the fishery remained rather strong sector in Russian part of the region, and forestry is less developed as before 1991. Later in some parts of Latvia and Lithuania sub-regions the agriculture and fishery development have strengthened again. Newly established ecological/organic farms and some new activities like rural tourism, processing, other small business development, made the farming and rural landscapes more diversified here as well as economics. In Russian part the rural life became more urbanised, however with less diversified rural landscapes in general.

The aim of this research was to compare data results obtained by the National statistics in 1996, 2003, 2005, 2007, 2008 and other sources and to reveal the main trends of land use, farming intensity changes in time and space and to explain the reasons and finally to determine the diversification of rural landscapes in the research area. Among the main indices, the utilised and not-utilised agricultural land, forest land, area under the fishery ponds/water bodies, protected and urbanised land cover as well as different farm types, their number and density, farming intensity within the sub-regions on the municipality and ward scale was analysed and compared.

The research area was south-eastern rural Baltic coast region extending through 3 countries: Russia, Lithuania and Latvia with sub-regions: 1) rural municipalities of Klaipėda county; 2) rural municipalities of Kaliningrad oblast (Russia); 3) rural municipalities of Liepoja region (Latvia) (Fig. 1).

Key words: land use, farming intensity, diversified rural landscapes

Figure 1. Research area –the South eastern Baltic sea coast region (Source: Baltic Sea Region Programme 2007-2013 (www.baltic_sea_region_adopted_programme.pdf))

COMMUNITIES OF GARDENERS IN LITHUANIA: CONTRADICTIONS FOR DEVELOPMENT EITHER URBAN OR RURAL SETTLEMENTS

Eduardas SPIRIAJEVAS

Klaipėda University, e-mail: geostudijos@gmail.com

Most of the communities of gardeners have been established during the Soviet period, and the aim of gardening – to have the possibilities of alternative small-sized agricultural activities for urban population.

During the 60-70s, the population from rural area has been moved to urban areas to work in the industries and developing services in the main cities and town of Lithuania. At that time, the average size of garden (site) was 0,06 ha or 6 ares. In some places the size of garden up to 0,10 ha or 10 ares. The establishment of communities of gardeners always had certain geographical peculiarities, like:

- in a picturesque landscape;
- the proximity of rivers, lakes or forests;
- in the neighborhood of cities, towns, settlements, villages, rural homesteads;
- sometimes in the environment with low level of soil fertility.

After the regaining of independence, the establishment of new communities of gardeners stopped due to the starting process of regaining rights for land as a property. The further development and ensuring the functionality of infrastructure within the areas of communities became the internal problem. The municipalities did not provide any substantive support for communities, even though the gardeners were developing the infrastructure and took care of the public roads. Meanwhile, the first law of communities of gardeners has been issued just in 2003, just after 12 years since Lithuania became independent, and during that period there were appeared many contradictions for territorial planning and development.

In the law of communities of gardeners noted that “these areas are devoted for gardening activities, recreational purposes”, and in the meantime “it is allowed to construct the house of residence for one family and one dependent addition, at least in the area of 0,04 ha in size. Thus, the communities of gardeners are transforming to the blocks of residence, while the territories are not capable for ensuring of all relevant infrastructure neither for gardening nor residence.

During the research there were identified the following core problems for further urban or rural development:

- difficulties with public administration on municipal and communal levels;
- ecological problems;
- not sufficient widths of internal roads;
- chaotic development of urban structures;
- not sufficient functionalities of infrastructure: electricity, water supply and sewages, wasted water treatment.
- air pollution during the heating season.
- lack of public services.
- no available statistical data about amount of communities, locations, amount of sites, amount of permanent inhabitants;
- validation of titles of the streets and numeration of sites, difficulties to declare as a place of permanent residence.
- old and careless systems of melioration;
- problems of public security.

The administration of municipalities are not eager to add-join the areas of communities of gardeners to the area of municipalities due to increasing expenditures for land administration and care. There are no available EU fundings to seek to get the financial support for development of gardeners' communities within implementation of projects of investments.

Within the frames and context of valid law of Lithuania, the communities of gardeners have to be recognized as the two-fold settlements:

- rural congested type of settlement;
- urban extended type of settlement;

The establishment of new ones and the recognition of existing structures of residence can be with no deep historical background. The background can be as a cause of changing density of population and development of new urban structures.

KALININGRAD REGION OF THE RUSSIAN FEDERATION NEIGHBOURHOOD PROGRAMME

Yuliya BARANOVA

Immanuel Kant Baltic Federal University, e-mail: j.spirina@mail.ru

In order to study the possibility of the formation of a transboundary region on the territory of the Lithuania, Poland and Kaliningrad region of the Russian Federation Neighbourhood Programme we should consider which attributes a transboundary region has in general, and try to prove that the territory of the Neighbourhood Programme has the same characteristics. The scientists of Immanuel Kant Baltic Federal University mark the following characteristics of a transboundary region namely continuity of its territory, the existence of management bodies/authorities; relatively close economic links between members of the cross-border region; quite close social links; very often the existence of a shared or jointly coordinated infrastructure; sometimes – ethnic similarity; sometimes – the common historical past.

The author tries to prove that the territory considering in the article, has every of these characteristics. He makes a conclusion that six of seven characteristics are typical to the territory. The special attention is paid to the analysis of the social relations. The social relations are well developed thanks to the participation of the Kaliningrad region in the cooperation at the level of euroregions. The most active actors of the cross-border euroregional cooperation are as follows:

1. *In the Kaliningrad region:* the municipalities "Gusev municipal district", "Nesterov district", "Ozersk municipal district", "Neman municipal district" and "Krasnosnamensk municipal district".

2. *In the Republic of Lithuania:* the Tauragė and Marijampolė regions are the leaders. The Klaipėda, Šiauliai, Vilnius and Alytus regions participate in a less degree.

3. *In the Republic of Poland:* the Warmian-Masurian voivodeship particularly the powiats of Bartoszyce, Kętrzyn, Węgorzewo, Elbląg, Goldap, Giżycko, Olsztyn, Lidzbark, Olecko and Ełk are among the leaders. The Pomeranian voivodeship including the powiats of Suwałki, Białystok and Augustów are less active. Based on the review of the projects implemented by the municipalities of Poland and Lithuania together with the partners from the Kaliningrad region within the Lithuania, Poland and Kaliningrad region of the Russian Federation Neighbourhood Programme in 2004-2006 the following conclusions are made:

1. *Lithuania:* The largest number of the projects has been implemented by the organisations of Klaipėda city namely Klaipėda University, Administration of Klaipėda city, the Klaipėda Youth centre, Klaipėda branch of the Lithuanian Union of Writers, Klaipėda College of Social Sciences. In the city of Marijampolė six projects were carried out by the Marijampolė office of the Euroregion "Neman" and one project by the business-centre of Marijampolė city.

2. *Poland:* The organisations of Gdansk occupied leading positions, among them are: the Gdansk Archaeological Museum, the Maritime Institute in Gdansk, the University of Gdansk, the European Foundation for Monument Protection, the Polish Maritime Museum, Gdansk University of Technology and the Group of architectural-constructional schools in Gdansk. We should also note the activity of the actors of the cross-border cooperation in the cities of Elbląg and Olsztyn.

The process of the formation of a region (in our case the transboundary region "Lithuania – Poland – Kaliningrad region of RF") is firstly connected with a local community and depends on it: sure it can not be without a common history, traditions and close social-and-economic relations. In the article the author has proved the presence of the characteristics of a transboundary region on the territory of the Neighbourhood Programme including continuity of the territory, close social and economic ties, joint authorities. Jointly used infrastructure is the next move to the development of the transboundary region "Lithuania – Poland – Kaliningrad region of RF".

CROSS-BORDER AND TRANS-BORDER COOPERATION OF SEMIMEDIUM-SIZED TOWNS OF THE KALININGRAD REGION IN THE BALTIC SEA REGION

Anna BELOVA

Immanuel Kant Baltic Federal University, e-mail: polyotkina@mail.ru

The Kaliningrad region of the Russian Federation plays a special role in the Baltic Sea region. It is unique due to its physiographic situation, and thereby the exclaviness of the region plays an active role in geopolitical and economic processes in the Baltic Sea region. The Kaliningrad region's position as an exclave, it causes of a great extend necessity for closer cross-border integration of developing economy of the region. The Kaliningrad region is one of the smallest regions of the Russian Federation, and despite of this fact, it plays an important role in integration processes of the Baltic Sea region, being a unique model depicting development of relations between the European Union and the Russian Federation. The Kaliningrad region numbers 24 towns like settlements. Moreover, nearly to 18% of the region's population is concentrated in so-called semi-medium-sized towns. About 45% of the population is concentrated in the regional centre (Kaliningrad city), and 14% – in small towns and town type settlements, and 23% – in rural settlements.

There are five semi-medium-sized towns (number of inhabitants from 20 to 50 thousand people) which carry out functions of medium-sized towns in the regional system of settlement in the Kaliningrad region. These towns are Sovietsk (43 thousand inhabitants), Chernyakhovsk (41 thousand inhabitants), Baltiysk (33 thousand inhabitants), Gusev (28 thousand inhabitants) and Svetly (22 thousand inhabitants). Semi-medium-sized towns plays an important role in both the social and economic development of the region and in the international (cross-border and trans-border) cooperation of the Kaliningrad region in the Baltic Sea region.

Analyzing participation of the semi-medium-sized towns of the Kaliningrad region in projects within Interreg III B and Interreg III A Neighbourhood Programmes, we can come to the following conclusion: the Baltiysk city district is the most active participant in the framework of Interreg III B Programme, but does not take active part in the projects of Lithuania-Poland-Kaliningrad region of the Russian Federation Neighbourhood Programme. The Gusev municipal area participated actively in the projects within Interreg III A Programme and did not take part in Interreg III B projects. It is necessary to mention also an active participation of Chernyakhovsk municipal area in projects of the Lithuania-Poland-Kaliningrad region of the Russian Federation Neighbourhood Programme (6 projects in total). As concerns the remained two semi-medium-sized towns of the Kaliningrad region (Sovietsk and Svetly), they took part to an equal extend in projects within the both Neighbourhood Programmes (Svetly – one project in each Programme, Sovetsk - three projects within Interreg III A Programme and two projects in the framework of Interreg III B Programme). Cross-border cooperation is one of the major tools of activation of the potential of development of semi-medium-sized towns of the Kaliningrad region. This potential is necessary to be developed by means of implementation of a number of steps, such as elaboration of spatial models and implementation of regional pilot projects of local (municipal) and regional cooperation between the semi-medium-sized cities of the Kaliningrad region and the Baltic Sea region, development of industrial

zones and modernization of transport networks, creation of the international network supporting small and medium scale enterprises interested in foreign markets. All these measures are aimed at sustainable social and economic development of the semi-medium-sized towns and increase of their competitiveness in the Baltic Sea region.

INSIGHTS INTO NEW ERA OF SPATIAL PLANNING EDUCATION IN ESTONIA

Antti ROOSE, Garri RAAGMAA

University of Tartu, e-mail: antti.roose@ut.ee

This paper explores the experiences, challenges and outcomes of initiative of a structured ongoing planning education programming between Estonian universities, public authorities and planning sector. This initiative includes the development and launching a joint master programme on spatial planning, public-private staff exchanges and collaboration, professional training courses for planners and exchange visits.

In the 2000s, tending to follow the development boom, Estonian universities developed 16 degree programmes on planning. The number of students in the programmes peaked in 2008 when over 800 BSc/BA students and 270 MSc/MA were enrolled in five universities. This growth was accompanied by the Bologna process and overall Europeanization but, in the conditions of dispersed resources, it had shortages and failures in terms of a quality assurance.

Curricula development is constrained by various limitations and tension between long-term strategies and present needs in planning education and practice as well at academia. The planning sector is expecting up-to-date high quality know-how and skills to improve delivered plans and development projects. In order to explore the compatibility of different schools and practicing planners, a comparative analysis of European planning education trends and a mass survey among practicing planners were conducted as well technical visit to the Netherlands for know-how transfer was organised in summer 2011. The Estonian Association of Spatial Planners explored the needs of labour, initiated debate on planning's future, incl. higher education agenda. In the same time, the professional code of spatial planners has been drafted. In regard to key attributes of an 'perfect' planner, there was agreement that communication and negotiations skills, being ethical, being adaptable, being innovative and thinking strategically are key attributes. Research methods, planning theory, forecasting and visualisation showed the importance in the educations streams.

Developing a joint programme on spatial planning addresses the perspectives of organizational patterns, comprehensiveness and practicality, as well as various possible teaching methods. Obviously, some limitations remain in our understanding of the capacity of the spatial planning programme to deliver on critical elements of an Estonian national spatial planning agenda. Firstly, in general, there is a need to better understand the needs and scope of planning profession in Estonia. Second, all engaged universities should explore impacts and benefits for the present programmes in their core subject (geography, environmental management, engineering, architecture, landscape architecture) and consider the ways in which these professions contribute into planning profession and practice. The rather competitive nature of the relationship between universities means stressing on strengths and admitting limitations in terms of academic resources and capacity. There are opportunities to learn mutually and to reflect on the capacity in an evolving co-operation. The implementation of a joint master course in 2013 is a landmark prospect which, in principle, will progress the planning profession in Estonia.

Keywords: planning education, professional qualification, Estonia

TERITORIĀLO INFORMĀCIJAS PLŪSMU ASIMETRISKĀS LIKUMSAKARĪBAS

Juris PAIDERS

LU Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultāte, e-pasts jpaiders@nra.lv

Pētījuma ietvaros tika veidots informācijas pūsma modelis, salīdzinot dažāda izmēra teritorijas un informācija par šo teritoriju, Latvijas 10 lielākos uz ziņām orientēto interneta resursos. Tika pētīta informācijas plūsma par Amerika un Eiropas informatīvo plūsmu, jo tā pārstāv relatīvu līdzīgu kultūras telpu. Tika uzskaitīta teritoriāli identificējama informācija divās ziņu kategorijās. Pirmā – informācija par vadības maiņu attiecīgajā teritorijā (emocionāli neitrāla) un otrā – negatīva rakstura informācijas plūsma par formalizēti definētiem krimināla vai ētiska rakstura pārkāpumiem un notikumiem (piemēram, slepkavības ar vismaz 3 upuriem vienlaicīgi u.c.).

Piegūtie rezultāti. Informācija par vadības maiņu teritorijās ir periodisks raksturs un tā atkarojas, atkarība no teritorijās īpatnībām ar 2-4 gadu periodu. Tas nozīmē, ka Amerika un Eiropas informatīvajā telpā, informācijas biežums par valstu un teritoriju vadības maiņu nav tieši atkarīgs no teritorijas lieluma (iedzīvotāju skaita). Līdz ar to vadības maiņas informācijas biežumu var labi aprakstīt izmantojot kā modeli Pusaona sadalījumu, kad

$$p \cdot n = \text{const},$$

kur p – varbūtība, ka viens attiecīgās teritorijas iedzīvotājs kļūs par šīs teritorijas vadītāju, bet n – iedzīvotāju skaits attiecīgajā teritorijā. Ja $n \rightarrow \infty$, tad $p \rightarrow 0$

Savukārt negatīva rakstura notikumu varbūtība (par formalizēti definētiem krimināla vai ētiska rakstura pārkāpumiem) vienas kultūras ietvaros tuvināti ir aplūkojama, izmantojot modeli, kad notikuma varbūtība P ir konstanta un nemainīga teritorijām ar atšķirīgu iedzīvotāju skaitu. Līdz ar to šādu notikumu varbūtība ir tuvināta aplūkojama izmantojot normālsadalījumu. Tas ļauj formulēt hipotēzi par vispārēju

likumsakarību, ka formalizēti definētu krimināla vai ētiska rakstura pārkāpumu skaits (vienas kultūras ietvaros) ir proporcionāls iedzīvotāju skaitam. Valstīs ar lielu iedzīvotāju skaitu ASV, Krievijā, Brazīlijā u.c. notiks vairāk noziegumu vai ētisku pārkāpumu nekā valstīs ar relatīvi nelielu iedzīvotāju skaitu vai neliela izmēra teritoriālajās vienībās – novados.

Iegūtie rezultāti liecina, ka bez īpašas teritoriālas politikas un pie pilnīgi brīvas informatīvās plūsmas, par lielām teritorijām pārsvarā tiks izplatīta negatīva informācija, bet informācija par neliela izmēra teritoriju būs visai reta un pamatā neitrāla.

No šīs atziņas izriet ieteikumi, ka lielām valstīm ir jāveido īpaša politika (organizējot un veicinot dažādas aktivitātes sporta, kultūra izklaidē utt.), lai par tām informācijas plūsmā nonāktu tik liels neitrālu un pozitīvu ziņu daudzums, kas var neitralizēt negatīvo ziņu plūsmu.

Savukārt relatīvi nelielām teritorijām, piemēram – novadiem, informatīvajā politikā nav jākopē lielvalstis. Nelielas teritorijas (novadi) var vispār iztikt bez īpašas uz plašu publiku vērstas informatīvas politikas, orientējoties tikai uz konkrētām mērķauditorijām, kas ir būtiskas teritorijas attīstībai – novada iedzīvotājiem vai potenciālajiem novada uzņēmējdarbības klientiem.

CENTRA SASNIEDZAMĪBAS IETEKME UZ DZĪVOKĻU CENĀM RĪGAS DA DAĻĀ

Evita ZUJEVA, Helga VIKMANE, Lāsma ZĒBERGA, Nadežda KAVRIGA,
Santa BURMISTRE, Juris PAIDERS

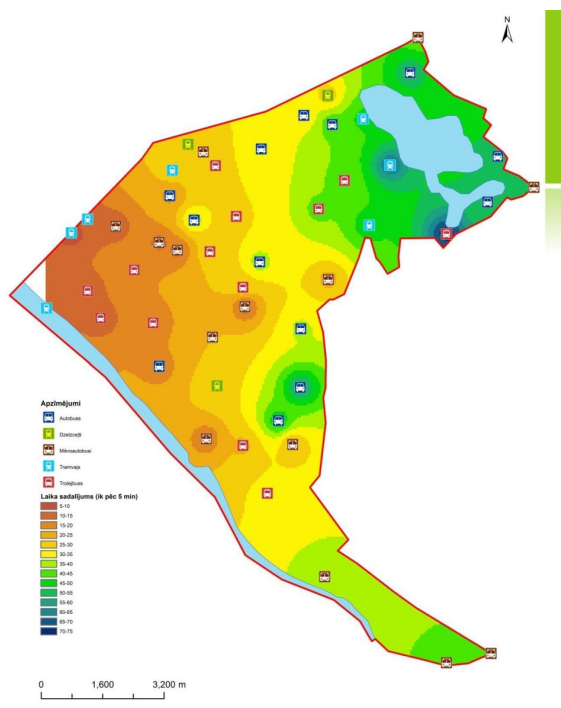
LU Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultāte, e-pasts jpaiders@inbox.lv

Darba ietvaros tika veikti Rīgas centra sasniedzamības mērījumi (rīta stundās, dienas vidū un vakara laikā), izmantojot sabiedrisko transportu: tramvaju, dzelzceļu, trolejbusu, autobusu un mikroautobuss transportu. Rīgas centra sasniedzamības izohronu kartes tika veidotas mērot laiku, kāds nepieciešams, lai, no jebkura Rīgas punkta, nokļūtu Rīgas centrālās dzelzceļa stacijas apkārtnē.

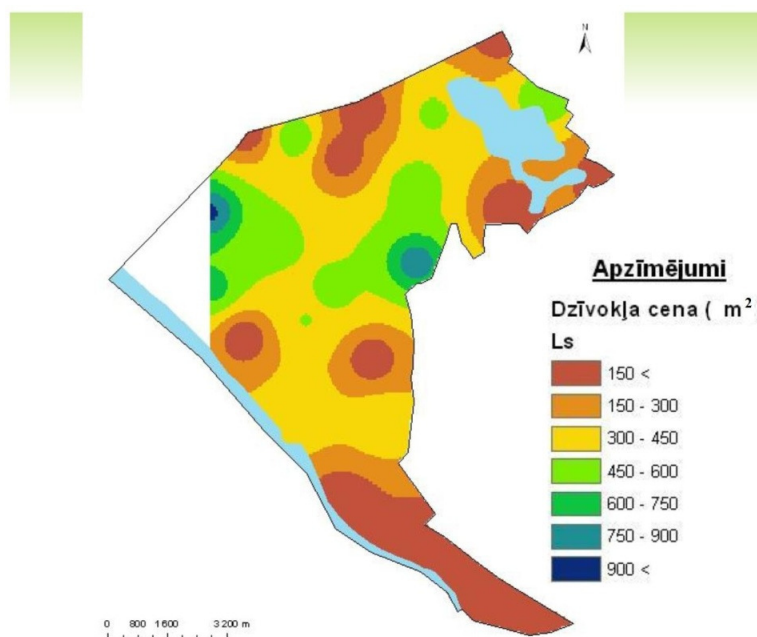
Rīgas centra sasniedzamība ir aprakstāma kā skalārs lauks, kura virsmu nosaka skaitliskais lielums – ceļojumam nepieciešamais laiks (1.att.).

Kā līdzīgu skalāru lauku var aprakstīt arī viesistabu un divistabu dzīvokļa cenas Rīgā, vai arī apdzīvojamās platības viena kvadrātmetra vidējo pārdošanas cenu attiecīgajā telpas punktā (2.att.).

Iegūtie rezultāti lecina, ka sakarības starp Rīgas centra sasniedzamību, izmantojot sabiedrisko transportu, un dzīvokļu cenām ir apgriezti proporcionāla. Tomēr abi šie rādītāji ir cieši saistīti ar citu rādītāju – attālumu no Rīgas centra. Palielinoties attālumam no Rīgas centra palielināsies braucienam ar sabiedrisko transportu patērētais laiks, tāpat palielinoties attālumam no Rīgas centra samazināsies vidējās dzīvokļu pārdošanas cenas. Šīs sakarības ir spēkā aplūkojot vienādas kvalitātes dzīvojamās mājas. Savukārt Dreiliņu un Berģu apkaimēs, kuras atrodas relatīvi tālu no Rīgas centra un ir raksturīgas ar laikietilpīgu Rīgas centra sasniedzamību nekustamo īpašumu cenas ir augstākās (2.att.), nekā Rīgas centram tuvākās teritorijās. Dzīvokļu cenu un Rīgas centra sasniedzamības laika patēriņa proporcionalitāte Dreiliņu un Berģu apkaimēs ir izskaidrojams ar augstu jauno projektu koncentrāciju šajās apkaimēs, ka arī ar to, ka liela daļa šo jauno projektu iedzīvotā izmanto nevis sabiedrisko transportu, bet personisko auto.

1.attēls. Rīgas centra sasniedzamības izohronu karte (minūtēs), izmantojot sabiedrisko transportu un ātrākais transporta veids no Rīgas DA daļas darbdienās 7.00.

2.attēls. Rīgas DA daļas izocenu karte (latos), par vienu kvadrātmētru apdzīvojamās platības, viesistabu dzīvokļiem 2011.gada sākumā.

TELPISKĀS AUTOKORELĀCIJAS PIELIETOŠANA SAEIMAS VĒLĒŠANU REZULTĀTU ANALĪZĒ

Jānis PAIDERS

LU Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultāte, e-pasts paidersjanis@inbox.lv

Saeimas vēlēšanu rezultātus Latvijā ir iespējams apskatīt trīs dažādos mērogos – lokālajā (pagasti, pilsētas), reģionālajā (novadi, rajoni) un nacionālajā (Vēlēšanu apgabali) (Krampe, 2005). Viens no veidiem, kādā analizēt vēlēšanu rezultātus ģeogrāfiskos pētījumos ir izmantot telpiskās autokorelācijas ietekmi. Telpiskā autokorelācija parāda, kā konkrētās teritorijas balsojuma rezultāti ir saistīti ar balsojuma rezultātiem citās – kaimiņu teritorijās

Parasti kā telpiskās autokorelācijas skaitliskais rādītājs tiek izmantots Morana I (Moran, 1950), kas ir līdzīgi korelācijas koeficientam ir bezdimensionāls lielums. Morana I tiek arī izmantots daudzos vēlēšanu ģeogrāfijas pētījumos, kuros ir apskatīta telpiskā autokorelācija. Tomēr, gadījumos, ja ir svarīgi novērtēt autokorelācijas ietekmi salīdzinot ar citiem faktoriem, tad ir jāizmanto cits rādītājs, kuram ir autokorelatīvas īpašības – attiecīgā radītāja vidējais lielums robežteritorijās.

Pētījuma laikā tika izveidota arī telpiskās autokorelācijas matrica, kura ļauj katras teritorijas (pagasti, pilsētas un republikas pilsētas) apskatītajam parametram, piemēram, konkrētas politiskās partijas rezultātam, izrēķināt kaimiņteritoriju vidējo parametra vērtību. Kaimiņteritoriju svērtais vidējais parametrs tika iegūts pēc formulas:

$$\overline{X_n} = \frac{\sum_{i=1}^n X_n}{n}$$

kur n - teritoriju skaits ar kuram robežojas teritorija i

$\overline{X_n}$ - teritorijas kaimiņteritoriju svērtais vidējais parametrs

X_n - attiecīgā parametra lielums kaimiņteritorijā

Pēc šīs vērtības aprēķināšanas ir iespējams noskaidrot cik cieši izvēlētajā teritorijā (visi pagasti un pilsētas, tikai lauku pagasti, viena vēlēšanu apgabala teritorijas u.c) parametrs ir piesaistīts pie kaimiņteritoriju parametra vērtības, kā ciešuma rādītāju izmantojot determinācijas koeficientu (R^2). Augsta determinācijas koeficienta vērtība norāda uz to, ka apskatītajam parametram vērtība ir piesaistīta pie tā vērtības tā kaimiņteritorijās.

Kā liecina iegūtie rezultāti, tad telpiskai autokorelācijai ir ievērojama ietekme uz vēlēšanu rezultātiem. 10. saeimas vēlēšanu rezultātu dispersijas lielākā daļa vadošajām partijām ir izskaidrojama ar telpiskās autokorelācijas ietekmi, piemēram, determinācijas koeficients starp balsotāju skatu attiecīgajā teritorijā un vidējo balsotāju skaitu kaimiņu teritorijas vēlēšanu apvienībai *Vienotība* ir 0,665, bet *Saskaņas Centram*

- 0,697. Tas liecina, ka ar ļoti augstu varbūtību apstiprinās hipotēze, ka gadījumā ja par šīm partijām kādā teritorijā ir augsts atbalsts tad ar ļoti augstu varbūtību tikpat liels atbalsts būs kaimiņu teritorijās un otrādi, ja kādā pagastā vai pilsētā atbalsts *Vienotībai* vai *Saskaņas Centram* ir zems, tad ar ļoti augstu varbūtību tikpat zems atbalsts tām būs kaimiņu teritorijās.

PRIEKŠLIKUMI VELOSATIKSMES TĪKLA ATTĪSTĪBAI RĪGAS PILSĒTAS DAUGAVAS KREISĀ KRASTA TERITORIJĀ

Jānis ANDIŅŠ

LU Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultāte, janis.andins@inbox.lv

Pēdējo gadu laikā Rīgā ir ievērojami pieaudzis velosipēdu lietotāju skaits, līdz ar to pieaug arī pieprasījums pēc velosatiksmei piemērotas infrastruktūras.

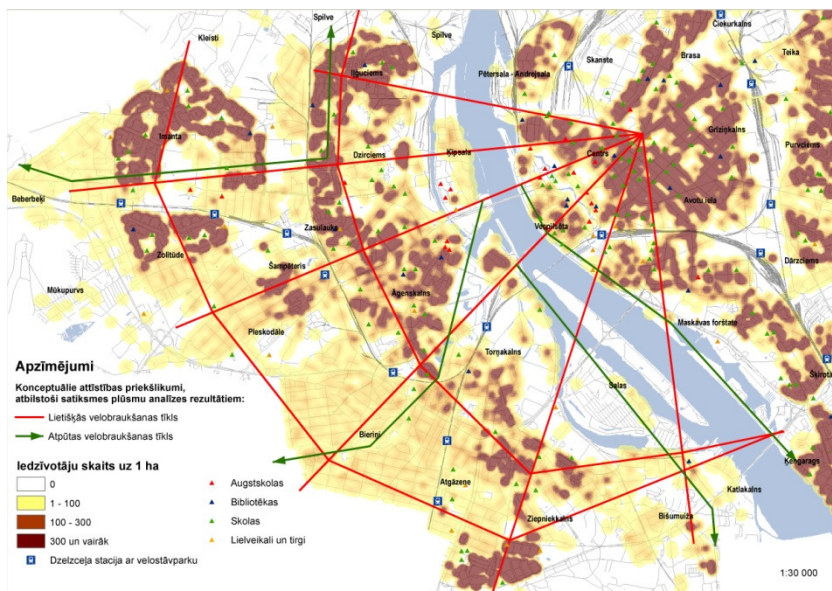
Velosatiksmes infrastruktūra Rīgā nav attīstījusies pietiekami, tāpēc velobraucēji pārvietojas kopējā satiksmē ar pārējiem satiksmes dalībniekiem, kā rezultātā rodas satiksmes problēmas un veidojas diskusijas par velobraukšanai nepieciešamo telpu. Lai uzlabotu satiksmes drošību jāattīsta velosatiksmei piemērota infrastruktūra.

Kā būtiskākais arguments izpētes darba nepieciešamībā ir plānošanas dokumentos nepietiekamais pamatojums velosatiksmes tīkla attīstībai, tāpēc nepieciešami jauni, pamatoti priekšlikumi velosatiksmes tīkla un infrastruktūras attīstībai Rīgas pilsētā.

Iepazīstoties ar literatūru par velosatiksmes infrastruktūras plānošanas pieejām un risinājumiem, velobraukšanas vēsturi, esošo situāciju velosatiksmes jomā, kā arī analizējot, satiksmes plūsmas, CSNg, iedzīvotāju izvietojumu un blīvumu un ielu tīklu, izstrādāti priekšlikumi velosatiksmes tīkla attīstībai Rīgas pilsētas Daugavas kreisā krasta teritorijā.

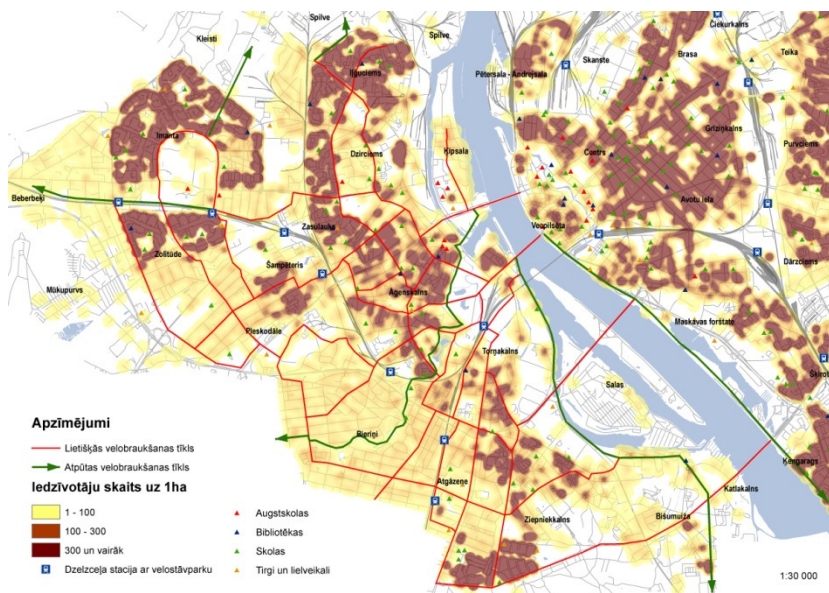
Izpētes rezultātā secināts, ka Rīgas pilsētā jāattīsta vienots, kopējā satiksmes infrastruktūrā integrēts velosatiksmes tīkls gan lietišķai, gan arī atpūtas velobraukšanai.

Galvenās satiksmes plūsmas 25%-35% no izpētes zonām ir uz pilsētas centru. Sekundārās plūsmas ir uz tuvākajām izpētes zonām un iekšpus tām. Salīdzinoši maz braucienu tiek veikti uz Daugavas labā krasta attālākajām apkaimēm. No satiksmes plūsmu izpētes secināts, ka Daugavas kreisā krastā galveno satiksmes plūsmu virzienā jāattīsta seši radiālie velomaršruti, kā arī jāattīsta divi koncentriskie velomaršruti – lielais loks un mazais loks (1.att.).

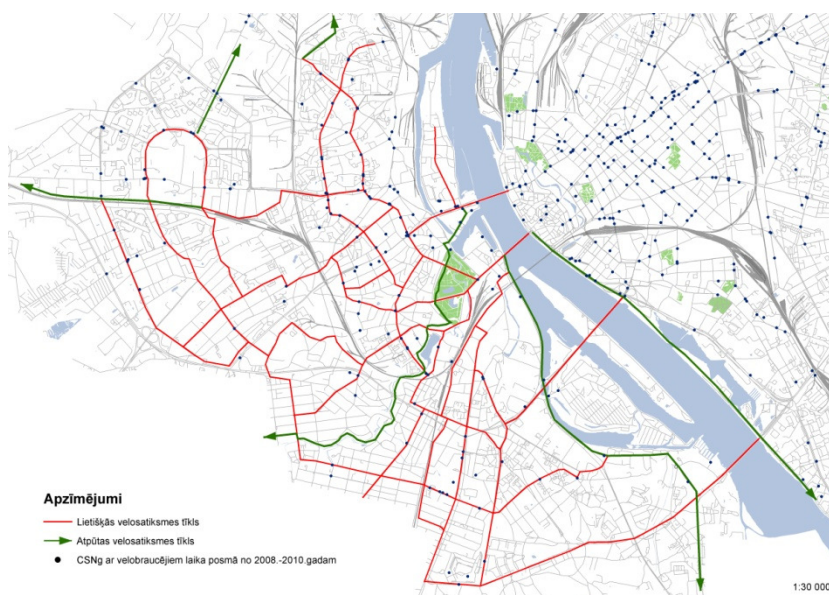
1.attēls. Konceptuālie velosatiksmes tīkla attīstības priekšlikumi Rīgas pilsētas Daugavas kreisā krasta teritorijā

Lai nodrošinātu iespējami lielāku velosatiksmes tīkla pieejamību, maršruti jāvirza caur blīvāk apdzīvotajām teritorijām, apkāmes centriem un pieejamā sociālās infrastruktūras attālumā (2.att.).

2.attēls. Detalizētie velosatiksmes tīkla attīstības priekšlikumi Rīgas pilsētas Daugavas kreisā krasta teritorijā

Pieaugot velobraucēju skaitam, pieaug arī CSNg skaits, kuros iesaistīti velobraucēji. CSNg ar velobraucējiem izteikti koncentrējas pilsētas centrā līdz dzelzceļa lokam. Daugavas kreisā krasta teritorijā negadījumi koncentrējas centram tuvākajās apkaimēs 5 km attālumā no pilsētas centra, kas liecina par lielāku velobraukšanas intensitāti. Lai uzlabotu satiksmes drošību, velosatiksmes infrastruktūra jāattīsta maršrutos, kur biežāk notiek CSNg – gan centra virzienā, gan arī koncentriskā virzienā (3.att.).

3.attēls. Detalizētie velosatiksmes tīkla attīstības priekšlikumi un CSNg izvietojums ar iesaistītiem velobraucējiem Rīgas pilsētas Daugavas kreisā krasta teritorijā

Distance ir ļoti būtisks faktors, kas ietekmē velobraukšanas pievilcību. Lietišķiem braucieniem velosipēdu galvenokārt izmanto īsām distancēm līdz 5 km. Velosipēdu izmantošana vidējām un garām distancēm (vairāk par 5 km) samazina velobraukšanas pievilcīgumu, tāpēc uz Imantu, Zolitūdi, Šampēteri, Pleskodāli, Bierīņiem, Ziepniekkalnu jāattīsta ātrgaitas veloceļi, kā arī pie tuvākajām dzelzceļa stacijām jāattīsta velostāvparki, tādējādi samazinot distanci un attīstot multimodālos braucienus. Velostāvparki jāattīsta arī pie pārējām dzelzceļa stacijām (2.att.).

Analizējot iedzīvotāju izvietojumu tika aprēķināts, ka Daugavas kreisā krasta teritorijā no 238 100 iedzīvotājiem 89% (212 400) dzīvo 8 km attālumā no pilsētas centra, kas atrodas plānotā velosatiksmes tīkla robežās. 42% (100 900) iedzīvotāju dzīvo 5 km attālumā no centra. Ņemot vērā, ka biežāk braucieni ar velosipēdiem tiek veikti līdz 5 km, lielākas velosatiksmes attīstības iespējas ir centram tuvākajās apkaimēs – Ilģuciemā, Dzirciemā, Zasulaukā, Āgenskalnā, Torņakalnā, daļā Ziepniekkalna teritorijas, Bišumuižā.

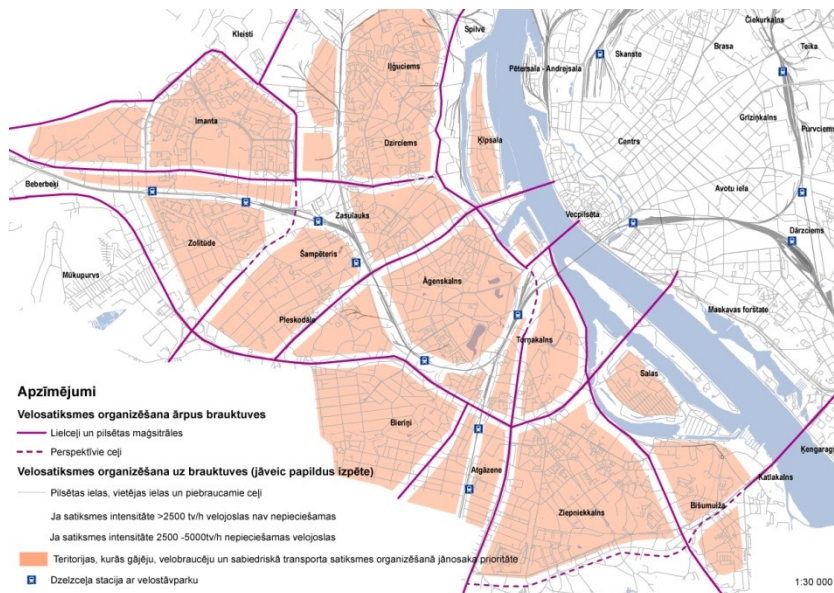
Laika apstākļi būtiski ietekmē velobraukšanas sezonu Rīgā, taču Skandināvijas pilsētu praksē ir pierādījies, ka attīstot īsas distances un kvalitatīvu velosatiksmes infrastruktūru ir iespējams būtiski samazināt laika apstākļu ietekmi uz velobraukšanu.

Atpūtas velomaršruti jāvirza ārpus intensīvām autosatiksmes plūsmām caur pilsētas „zaļo un zilo” struktūru, uz konkrētiem apskates objektiem, kur iespējams droši pavadīt brīvo laiku. Šie velomaršruti jāattīsta daudzfunkcionāli – skriešanai, pastaigām, ziemas apstākļos

slēpošanai utml. Daugavas kreisā krasta teritorijā jāattīsta piecus atpūtas velomaršrutus, atbilstoši sagatavotajiem priekšlikumiem.

Prioritāri velosatiksmē jāorganizē uz ielas braucamās daļas kopējā transportlīdzekļu satiksmē, nepieciešamības gadījumā veicot satiksmes nomierinošus pasākumus vai izbūvējot velojoslas vai rekomendējošās velojoslas. Sekundāri velosatiksmi organizē ārpus brauktuves, izbūvējot speciālus veloceļus. Ja nav iespējams organizēt velosatiksmi uz brauktuves vai izbūvēt atsevišķu veloceļu, velosatiksmi organizē kopīgi ar gājējiem, taču jāņem vērā, ka gājēju ietvju pārbūve par kopīgu gājēju un velosipēdu ceļu ir pēdējais un vismazāk rekomendējams velosipēdu satiksmes iekārtojuma veids.

Satiksmes tīkla attīstīšanā ir stingri jāievēro ielu tīkla klasifikācija velosatiksmes organizēšanai (4.att.). Shēmā noteiktas teritorijas, kurās gājēju, velobraucēju un sabiedriskā transporta satiksmes organizēšanā jānosaka prioritāte. Attiecībā uz autosatiksmi, maģistrālā satiksme ir jāvirza pa lielceļiem vai maģistrālēm, savukārt pilsētā ģenerētā satiksme jāorganizē pa pilsētas un vietējas nozīmes ielām.

4.attēls. Ielu tīkla klasifikācija velosatiksmes organizēšanai Rīgas pilsētas Daugavas kreisā krasta teritorijā

KĀJĀMGĀJĒJI RĪGĀ

Irbe VECENĀNE

LU Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultāte, e-pasts: irbevecenane@inbox.lv

Jau kopš 1201.gada Rīgai ir pilsētas tiesības, bet kā apdzīvotā vieta tā ir pastāv jau gandrīz divus gadu tūkstošus. Lielāko laika daļu galvenais pārvietošanās veids tajā ir bijis iešana ar kājām. Savukārt mūsdienās attīstoties tehnoloģijām, pilsētai izplešoties un augot cilvēku komforta prasībām, šis videi visdraudzīgākais pārvietošanās veids tiek lietots arvien retāk.

Kājāmiešana ir ilgtspējīgs pārvietošanās veids ne vien no vides viedokļa raugoties, bet arī domājot par cilvēka veselību. Pēc Eurostat datiem Latvijā 20,9% (trešais augstākais rādītājs) sieviešu virs 18 gadiem ir aptaukošanās (Eurostat, 2011 a), kas var veicināt nozīmīgas veselības problēmas, tāpat arī Latvijā viens no izplatītākajiem nāves cēloņiem ir sirds un asinsvadu slimības (Eurostat, 2011 b), kuras lielā mērā sekmē tieši mazkustīgs dzīvesveids.

Viens no vienkāršākajiem veidiem, ka palielināt cilvēku kustību intensitāti ir kā pārvietošanās veidu pilsētā izmantot kājāmiešanu. Ar telpiskās plānošanas palīdzību Rīgas pašvaldība var veicināt tās iedzīvotāju vēlmi biežāk pārvietoties kājām, nevis izvēlēties privāto autotransportu un tādejādi sekmēt ilgtspējīgas pilsētas un veselīgas sabiedrības veidošanos. Pastāv vairāki instrumenti, ar kuru palīdzību var likt cilvēkam kā piemērotāko un patīkamāko pārvietošanās veidu izvēlēties kājāmiešanu. Galvenais no tiem ir pašpietiekamu apkaimju veidošana, kurā iedzīvotāji var ne tikai dzīvot, bet arī strādāt un atpūties. Apkaimēs visām funkcijām vajadzētu būt nodrošinātām maksimāli 15 minūšu gājiena attālumā, bet apkaimes centram, kurā koncentrēti dažādi pakalpojumi, jābūt 5 min gājienā no dzīvesvietas (New Urbanism, [bez dat]). Rīgā ir 58 apkaimes, bet ne visās šie nosacījumi izpildās, daudzās apkaimēs nav nodrošinātas visas funkcijas līdzvērtīgā proporcijā, kā arī bieži trūkst izteikta apkaimes centra.

Vēl viens būtisks iemesls, kādēļ cilvēki dod priekšroku citiem pārvietošanās veidiem ir drošība, pirmkārt jau bailes no ceļu satiksmes apdraudējumiem, otrkārt no apkārtējā vidē esošajiem kriminālajiem elementiem. Lai novērstu cilvēku bailes un veicinātu viņus izvēlēties iešanu kājām ir jāuzlabo gājēju drošība, prioritizējot tos pretstatā autosatiksmē, ar satiksmes regulējumu paņēmieniem – speciālām gājēju ielām, luksoforiem un zebrām. Lai cilvēki nejustos apdraudēti no noziedznieku puses, svarīgi, lai ielās būtu arī citi cilvēki. To var panākt ar telpiskās plānošanas palīdzību, veidojot jaukta tipa apbūvi ar piesaistes objektiem dažādās diennakts stundās (komerciālos, pakalpojumu un izklaides centrus, sabiedriskās un izglītības iesaistes), kā rezultātā cilvēks ielā nebūs viens un nebūs jābaidās no briesmām aiz stūra. Saprotais arī, ka gājēju ietvēm ir jābūt ar atbilstošu labiekārtojumu – labu ietves segumu, apgaismojumu un atpūtas zonām (Grava, 2003).

Gājēju labsajūta ir arī svarīgs pilsētas tēla veidojošais elements. Cilvēki izvēlas šo videi draudzīgo, veselīgo un ekonomisko

pārvietošanās, ja tiem ir nodrošināti atbilstoši apstākļi – iespēja ātri sasniegt galamērķi, drošība sajūta un saistoša apkārtējā vide. Rīgas pilsētai vēl ir daudzas iespējas ar telpiskās plānošanas starpniecību uzlabot gājēju apstākļus un tādejādi veicinot cilvēkus kājāmiešanu izvēlēties kā ikdienas pārvietošanās veidu, īpaši Rīgas apkaimēs.

Literatūra

- Eurostat 2011 a. *Overweight and obesity*, European Commission. Sk. 3.12.2011. Pieejams http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Overweight_and_obesity_-_BMI_statistics
- Eurostat 2011 b. *Causes of death statistics*, European Commission. Sk. 3.12.2011. Pieejams http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Causes_of_death_statistics
- Grava, S. 2003. *Urban Transportation Systems: Choices for Communities*. New York [ect], Mc Graw – Hill.
- New Urbanism [bez dat.] *New Urbanism principles*, New Urbanism. Sk. 3.12.2011. Pieejams <http://www.newurbanism.org/newurbanism/principles.html>

JŪRAS PIEKRASTES PUBLISKĀS PIEKĻUVES TELPISKĀS REALIZĀCIJAS PROBLEMĀTIKA PIEKRASTES APDZĪVOJUMA STRUKTŪRĀ

Ieva RENKVICĀ

LU Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultāte, e-pasts: Ieva.Renkvisa@riga.lv

Jau romiešu tiesībās iedibinātā publisko lietu vērtību sistēma, kas atsevišķas lietas neapstrīdami izceļ kā sabiedrības kopējās vērtības ar mērķi vispārējai lietošanai, praksē bieži vien uzskatāmi izpaužas publisko un privāto interešu pretrunās. Kamēr publisko interešu filozofiskā un tiesiskā jēga ir pietiekami skaidra, vērtību pieejamības nodrošināšanai ir nepieciešama stratēģiska rīcība – telpiska organizācija konkrētā ģeogrāfiskā vietā (plānošana, izbūve, uzturēšana), kas bieži vien aprobežo privātīpašumu.

Īpašuma tiesiskais statuss un sabiedrības intereses jau kopš valstiskās neatkarības un Latvijas Republikas Satversmes darbības atjaunošanas ir bijis cēlonis konfliktiem piekrastē. Jūras piekastes pieejamības jautājuma tiesiskais regulējums mūsu valstī ir ietverts Aizsargjoslu likuma 36.pantā, kur tā pamatredakcija ir evolucionējusi no aizlieguma zemes īpašniekiem vai lietotājiem „traucēt cilvēku brīvu pārvietošanos dabā visā Baltijas jūras un Rīgas jūras līča aizsargjoslā, izņemot pagalmus...”⁵ līdz deleģējumam pašvaldībām organizēt sabiedrības iespējas piekļūt pludmalei, teritorijas plānojumā nosakot nekustamā īpašuma tiesību aprobežojumus, arī gadījumos, kad nekustamā īpašuma īpašnieks tam nepiekrīt, paredzot tiesības uz kompensāciju.

Pretrunīgi vērtētās zemes reformas rezultātā, lielākā daļa jūras piekrastei piegulošo zemju īpašnieku piekļuvi gan īpašumam, gan jūrai risina civiltiesiskas vienošanās formā, nodibinot ceļa servitūtu. Tikai atsevišķās vietās piekļuve jūrai (gan vietējiem iedzīvotājiem, gan sabiedrībai) ir iespējama pa esošo pašvaldības ceļu tīklu. Arī šobrīd šis jautājums netiek skatīts konkrētas apdzīvotas vietas ikdienišķa lietojuma struktūras kontekstā (baznīca, veikals, kapsēta, sedums), un runa nav tikai par tūrisma takām, ar ko bieži aprobežojas diskusijas.

Likumā noteiktās Baltijas jūras un Rīgas jūras līča aizsargjoslas mērķa sasniegšanai strikti noteiktie aprobežojumi lielākoties regulē konkrētu darbību aizliegumu, mazāk – iesaistīto pušu savstarpējās tiesības un pienākumus. Iztrūkstot telpiskajai stratēģijai un procedūras vienkāršības labad, publiskas pieejas jūrai bieži tiek risinātas ārpus apdzīvotajām vietām, ko var identificēt kā zināmu taktisku risinājumu, kas diemžēl neveicina līdzsvarotas kultūrvides attīstību, bet gan drīzāk tās fragmentāciju un segregāciju.

Pētījumā analizēts, kā teritoriju plānojumus, atbilstoši to izstrādes mēroga noteiktībai, ir noteiktas pieejas jūrai, kāda ir to ietekme apdzīvojuma struktūrā un kultūrvides pieejamībā, kā arī realizācijas procedūru problemātika. Nepietiekamā tūrisma infrastruktūra un nepieciešamais labiekārtojums ir tikai viens no iemesliem tam, ka vēsturiskie piejūras ciemi nav gatavi palielinātām tūristu plūsmām, tādejādi radot draudus un būtisku kaitējumu piekastes ekosistēmai un kultūrvidei.

Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā līdz 2030.gadam Baltijas jūras piekraste ir definēta kā nacionālo interešu telpa. Lai veicinātu adekvātu tās lietojuma stratēģiskā līmenī, tiek uzsvērtā nacionālā līmeņa piekastes tematiskā plānojuma nepieciešamība, iespējams izstrādājot pat atsevišķu „Likumu par Baltijas jūras un Rīgas jūras līča piekrasti”.

WIND ENERGY ISSUES IN THE TERRITORIAL PLANS OF LOCAL GOVERNMENTS IN ESTONIA AND LATVIA – THE CURRENT STATUS AND PERSPECTIVES

Inga JANSONE¹, Ain KULL²

¹ Latvijas Hidroekoloģijas institūts, e-pasts: inga.jansone@lhei.lv

² Tartu Universitāte, e-pasts: ain.kull@ut.ee

In the frame of the Estonia-Latvia programme's project GORWIND we have looked at the general policy descriptions, the laws and regulations on choosing the development areas at the coastal zone and in marine locations and the consideration of the wind energy question in the territorial plans of the local governments around the Gulf of Riga. The differences between two countries are mostly in the details of procedures. Still, the problems and inconsistencies are quite in common – a missing stability in legislation and coordinated development of infrastructure. The territorial plans of Latvian local governments in the Gulf of Riga area mostly have not regarded the existence of the wind park as a serious option. Already existing wind parks and turbines are located outside the Gulf area and therefore the development in this sense

⁵ 05.02.1997. likums „Aizsargjoslu likums” 36.panta pirmās daļas 1.punkts (pamatredakcija)

is somewhat delayed in Latvia. The situation in Estonia differs substantially as all coastal local governments have considered the possibility of having wind turbines in their territorial plans.

In addition to the planned developments by the local governments we performed a direct survey of local inhabitants in the coastal areas to map their attitude towards the wind energy issues. The main objective of used questionnaire was to investigate whether the local inhabitants would agree of having the wind turbines in their neighbourhood. In the „interactive” part of the questionnaire the respondents were asked to depict graphically on the map the suitable and non-suitable areas for the wind parks. Examples of the graphically expressed opinion are shown as Fig.1. – in the wider area of the Gulf of Riga and in the territory of the particular region. At the Latvian coast of the Gulf of Riga the local inhabitants show somewhat more positive attitude with the respect of wind park development. In the Estonian part the position of inhabitants is more cautious.

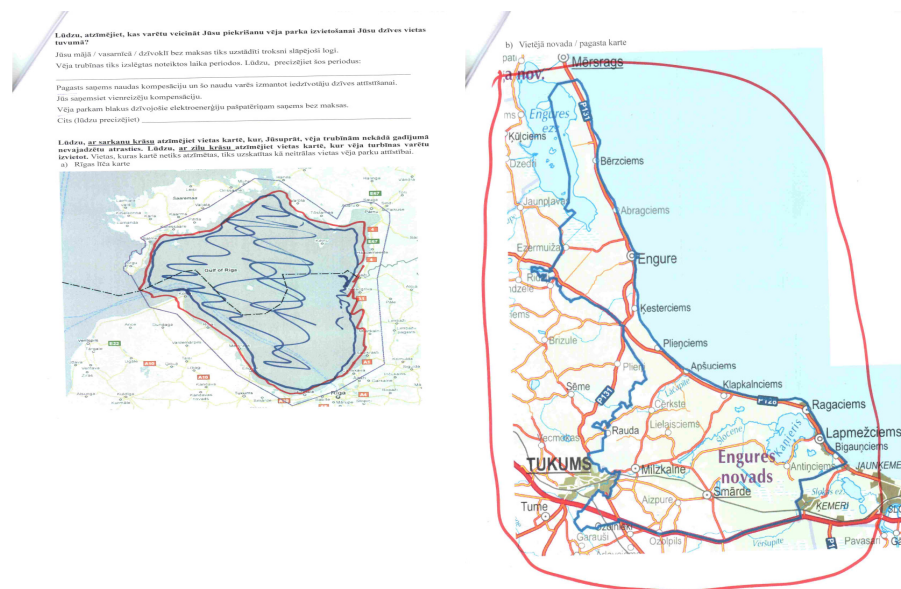

Figure 1. An example of the graphically shown opinion on the suitable (blue lines on the map of the Gulf of Riga, left) and unsuitable areas (red line on the map of Engure district, right) for the location of the wind parks.

ILGTSPĒJĪGA TŪRISMA NOZARES PLĀNOŠANA PAŠVALDĪBU LĪMENĪ, OZOLNIEKU NOVADA GADĪJUMS

Laura ŽUKOVSKA

Vidzemes Augstskola, e-pasts: laura.zukovska@va.lv

1. Plānots tūrisms tā vietā var veicināt gan mērķu sasniegšanu, gan resursu aizsardzību, saglabāšanu, veicināt dzīves kvalitāti un ekonomiku, būt ilgtspējīgs un tikt integrēts vietējā sabiedrībā;
2. Pašreiz tūrisma jomā nacionālā līmenī Latvijā kā vadošās ir tūrisma atbalstošā un ekonomiskā tūrisma plānošanas tradīcijas, bet valstī trūkst ilgtspējīgas tūrisma plānošanas tradīcijai atbilstoša nozares plānošanas dokumenta – tūrisma attīstības pamatnostādņu;
3. Ilgtspējīga tūrisma attīstība ietver dažādus plānošanas principus, tostarp tūrisma ētikas ievērošanu, ieinteresēto pušu iesaisti plānošanas procesā, ierobežoto resursu efektīvu izmantošanu un atjaunošanu;
4. Tikai tūrisma nozarei saistošu tiesību aktu Latvijā nav daudz, tomēr, tūrisma ļoti ietekmē citu jomu (sporta, vides, mežu, medību utt.) likumi un MK noteikumi;
5. Rīcībpolitikas dokumentam - programmai - Latvijā nav noteikts saturs vai ietekmes izvērtēšanas noteikumi;
6. Tūrisma nozares attīstība valsts līmenī pašreiz balstās uz pieņemto mārketinga stratēģiju, kas apskata dažādas tūrisma produktu izveides, pārdošanas un veicināšanas iespējas;
7. Novada tūrisma nozares attīstības dokumentiem jābūt saskaņā ar citu nozaru (kultūras, vides, zemes, transporta, meža u.c.) plānošanas dokumentiem, kuros ir apskatīta tūrisma attīstība;
8. Ozolnieku novadā nav attīstīta tūrisma plānošanas prakse, nav skaidri definētas tūrisma attīstīšanas atbildības starp ieinteresētajām pusēm;
9. Pašreiz Ozolnieku novada tūrisma attīstībā ir vairāk kā desmit ieinteresētās puses, starp kurām sadarbība notiek stihiski un bez kopīga vidēja vai ilgtermiņa mērķa;
10. Ieinteresēto pušu iesaiste plānošanas procesā ir laikietilpīgs darbs, kas sniedz gaidīto rezultātu tikai ilgtermiņā, veidojot regulāru sadarbību.

STRATĒGISKĀ IETEKMES UZ VIDĪ NOVĒRTĒJUMA LOMAS PAAUGSTINĀŠANA PLĀNOŠANAS DOKUMENTA KVALITĀTES UZLABOŠANĀ

Oļģerts NIKODEMUS

LU Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultāte, e-pasts: Olgerts.Nikodemus@lu.lv

Atbilstoši likumam „Par ietekmes uz vidi novērtējumu” stratēģiskais ietekmes uz vidi novērtējums plānošanas dokumentiem, kura īstenošana var būtiski ietekmēt vidi, tiek izstrādāts plānošanas dokumentu sagatavošanas periodā. Līdzšinējā prakse Latvijā rāda, ka lielākā daļa vides pārskatu tiek sagatavoti dokumenta darba variantam pirms tā nodošanas sabiedriskajai apspriešanai. Formāli šādā veidā tiek izpildīta likuma norma par ietekmes uz vidi novērtējuma veikšanu dokumentu sagatavošanas periodā un vienlaikus tiek novērstas plānošanas dokumentā acīm redzamās neatbilstības vides normatīvajiem aktiem. Augstāk minētā pieeja ietekmes novērtējuma procedūrā nenodrošina vispārēju plānošanas dokumentu kvalitātes uzlabošanu.

Kā parādīja stratēģiskā ietekmes uz vidi novērtējuma izstrādāšanas procedūra Mangaļsalas detālpilnojumam (2010), Lapmežciema novada teritorijas plānojumam (2009) un citiem plānošanas dokumentiem, kur teritorijas attīstības plānošana bija saistīta ar dažāda veida konfliktsituāciju risināšanu, ietekmes uz vidi novērtējuma procesa uzsākšana vienlaicīgi ar plānošanas procesu dod iespēju savlaicīgi konstatēt un novērst pretrunas, kas pastāv starp vietas attīstību un vides kvalitātes saglabāšanu, kā arī dod iespēju kopumā uzlabot dokumentu kvalitāti un paātrināt tā apstiprināšanu. Teritorijas plānotāju un vides speciālistu sadarbība plānošanas procesā samazina risku, ka plānotās rīcības var izraisīt būtisku vides kvalitātes pasliktināšanos, kā arī nodrošina savlaicīgu vienas vai otras attīstības alternatīvas izvērtēšanu un labākā risinājuma izvēli. Augstāk minētā pieeja ietekmes uz vidi novērtēšanas procesā nodrošina, ka vides pārskats vairs nav formāls dokuments, bet tā izstrādāšana sekmē plānošanas dokumenta kvalitātes paaugstināšanu.

Lai panāktu, ka ietekmes uz vidi novērtēšanas process patiešām sekmētu plānošanas dokumentu kvalitātes uzlabošanu, pārskata izstrādātajam vai tā pieaicinātiem ekspertiem ir jābūt vides speciālistiem. Līdzšinējā prakse rāda, ka bieži vides pārskatu sagatavo citu nozares speciālisti, kas nepazīst aktuālos vides jautājumus, kā rezultātā pieaug procedūras formalitāte. Vides pārskata kvalitāte noteikti paaugstinātos, ja dokumentā tiktu minēta ne tikai organizācija, kas izstrādājusi pārskatu, bet arī pieaicinātie eksperti.

Vides pārskatā, aprakstot ietekmes uz vidi novērtējuma procedūru, jāsniedz precīzs darbības apraksts, izvērtējot iespējamās attīstības alternatīvas, kā arī pieņemto lēmumu pamatojums. Tas dod iespēju kompetentām institūcijām un arī sabiedrībai objektīvi novērtēt teritorijas attīstībā pieņemtos risinājumus.

LATVIJAS APDZĪVOTO VIETU ĢEOGRĀFISKA TIPOLOĢIJA IEDZĪVOTĀJU UZSKAITES, ZEMES PĀRVALDĪBAS UN ATTĪSTĪBAS PLĀNOŠANAS VAJADZĪBĀM: LAUKU UN PIERĪGAS NOVADU PIEMĒRI

ŠKINKIS Pēteris, PUŽULIS Armands, VĪTOLS Juris

LU Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultāte, e-pasts: peteris.skinkis@lu.lv

Latvijā teritoriju attīstības plānošanas procesā šodien ir nepieciešamība izveidot vienotu un mūsdienīgu apdzīvoto vietu sapratni, lai pašvaldību teritorijās to pārvaldības vajadzībām dažādu funkcionālo uzdevumu veikšanai – iedzīvotāju uzskaitē, vietējās zemes politikas īstenošanai un attīstības plānošanai pastāvētu, pirmkārt – teritoriāli saskanīgs ciemu iedalījums. Vienlaikus, tam jābūt skaidram un ilglaikā noturīgam iedalījumam, kas atbilstu ne tikai pārvaldības praksei, bet arī Latvijas vēsturiski ģeogrāfiski izveidojušajai apdzīvotuma struktūrai un ciemu kā iedzīvotāju kopdzīves formai laikmetīgā dzīvesveida kontekstā.

Ar mērķi radīt pārvaldībai jēdzīgu un ikdienas dzīvei atbilstīgu ciemu kā apdzīvotuma telpu dalījumu, darbā ir izvēlēti divi pamatkritēriji – (1) *jēdzīgums* ko raksturo, jeb tā vērtējuma pamatā tiek skatītas iedzīvotāju vajadzības un vietā pieejamie pakalpojumi; teritorijas plānojumā noteiktā „atļautā” zemes izmantošanas struktūra un tai atbilstošā zemes vienību nozīme pēc nekustamā īpašuma nodokļa relatīvās vērtības; (2) *atbilstīgums* – vēsturiskums, jeb vēsturiski izveidojusies ciemam raksturīgā telpas uzbūve (morfoloģija), mūsdienu telpas uzbūve, telpiski vienota infrastruktūra, un ciema telpā vienojošs sociālais dzīvesveids. Balstoties uz šiem pamatkritērijiem, izvērtējot esošo apdzīvotuma struktūru Pierīgā un vairākos lauku novados, ir priekšlikums ciemu kā apdzīvotās vietas tipu novadu teritorijās definēt sekojoši – tas ir apdzīvotuma centrs ar iekšēji vienotu telpisko uzbūvi un kopēju sabiedrisko dzīves veidu. Ciemu definējot kā apdzīvotuma centru ievērtējama ir iedzīvotāju, apbūves un infrastruktūras morfoloģiskā koncentrācija – esošā, vai arī plānošanas procesā – paredzamā.

Apdzīvotās vietas, kam ir tikai viena funkcija – dzīvotnes, nav uzskatāmas par ciemiem, piemēram jaunie „pļavu ciemi”, mazdārziņu teritorijas vai arī vienu ražošanas, pārstrādes funkciju – kokapstrādes komplekss laukos. Publiskās telpas, pakalpojumu un darba vietu esamība kombinācijā ar dzīvotni ļauj uzskatīt vietu par ciemu. Vismaz divu no šo pamatfunkciju esamības vietā var tikt uzskatītas par nepieciešamu pamatu teritoriju nosakot par ciemu.

Pierīgas apdzīvotuma struktūras klasifikācijai un tālākai apdzīvotuma struktūras attīstības plānošanai Pierīgā, kā arī lauku novadu teritoriju attīstības plānošanā tiek piedāvāts sekojošā ciemu klasifikācija: lielie ciemi, mazie ciemi un dārzkopības sādnieku ciemi. Lielie ciemi ir vietas ar relatīvi lielāku iedzīvotāju skaitu (kritēriji var tikt diferencēti novadu teritorijās) un augstāku koncentrācijas līmeni, ar trīs pamatfunkciju – mājokļu, publiskā dzīves un darba (vietu) esamību, un tajos ir novada un pagasta nozīmes publisko pakalpojumu infrastruktūras objekti. Šo ciemu robežas nepieciešams definēt novadu teritorijas plānojumos un tiem ir izstrādājamas atbilstošā mēroga teritorijas plānojuma daļas. Mazie ciemi ir vietas, kuri neatbilst lielo ciemu kritērijiem nav saistošas teritorijas plānojumā, un to robežas var tikt noteiktas pēc iedzīvotāju adresēm, sasaistot iedzīvotāju un adrešu datu bāzes, izveidot kā pārvaldības teritoriju vienības. Dārzkopības

sabiedrību ciemi ir kā īpaša apdzīvoto vietu kategorija, kuru robežas atkarībā no to funkcionālās struktūras (pietiekamības), lieluma un tālākas attīstības redzējuma var tikt definētas teritorijas plānojumā.

Teritoriju attīstības plānošanā var tikt izmantots apdzīvojuma telpu dalījums: ciemi (lieli, mazie, dārzkopības sabiedrību), individuālās apdzīvotās vietas (viensētas u.c.) un piepilsētas (Pierīgas, Pievalmieras u.c.) urbanizētā telpas.

PAR MEŽU PLĀNOŠANU: VAI MEŽS IR „ZAĻAIS TUKSNESIS”?

MELLUMA Aija, LŪKINS Mārtiņš

LU Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultāte, e-pasts: mlukins@gmail.com

1. Nesen kādā publiskā diskusijā it kā nejauši izskanēja vārdi – „mežs ir zaļais tuksnesis”. Tie piesaistīja uzmanību (vai tā bija tikai viena cilvēka doma?), un liek domāt par mežu kopsakarību ar tā nozīmi mūsdienu sabiedrībai. Viens no skatījumiem – meža (ietverot ne tikai meža izmantošanu) plānošana pašvaldību teritoriju plānojumu satvarā.

2. Par pašreizējo pieredzi. Kartēs (parasti tās ir 1:10000) mežs attēlots zaļā krāsā, un daudzos gadījumos šī krāsa klājas viendabīgos lielos laukumos, tādējādi piesaistot, vai tieši otrādi – novēršot cilvēku uzmanību. Tikai atsevišķos gadījumos teritoriju plānojumos meža platībās tiek parādīta tā piederība (valsts, privātie, juridisko personu). Kas slēpjas zem krāsas? Atbilstīgi tiesību aktiem, zaļā krāsa norāda uz teritorijas izmantošanas tipu, proti, *mežsaimnieciskā darbība* (savukārt tā tiek notiek atbilstīgi meža tiesību aktiem un pārmantotai praksei un tradīcijai). Pašvaldību teritoriju plānojumos saistošais dokuments ir *izmantošanas noteikumi*, tādēļ interesi rada to saturs attiecībā tieši uz mežsaimniecisko darbību. Kopējā piezīme – arī šajā gadījumā atklājas nesaiste ar vispārējo (klasifikācijas) pieeju un teritoriālo/telpisko pieeju, kas liek ievērot vietas apstākļus.

3. Par meža plānošanu būtu nepieciešama plašāka diskusija. Tomēr pats galvenais nosacījums: teritorijas plānošana apriori pieprasa citādu skatījumu uz mežu. Tas ir – kā uz telpisku/teritoriālu veidojumu, kura reālās izpausmes konkrētās pašvaldībās atkarīgas gan no dabas apstākļu, gan vēsturiskās zemes izmantošanas atšķirībām (to parāda dažādais mežainums). Meža teritoriālās vienības (puduri, nogabali, lielāki vai mazāki masīvi) atrodas dažādās mijiedarbībās ar savu apkārtni (ekoloģiskie procesi, dabas daudzveidība u.c.), ar cilvēkiem un viņu darbību ārpus mežiem (tās ir meža sociālā loma). Savukārt izpratne par mijiedarbībām ir pamats, lai pietiekami skaidri raksturotu meža funkcijas, to reālās teritoriālās izpausmes. Mūsaprāt, tieši meža funkcionālās struktūras atklāšana ir viens no pašvaldību teritoriju plānojumu uzdevumiem. Taču šajā gadījumā nav runa par mežu normatīvo plānošanu, kas izpaužas kā dažādos tiesību aktos noteikto platību iezīmēšana plānos.

4. Mežs kā telpiskās struktūras veidotājs. Viens no raksturlielumiem ir mežainuma pakāpes raksturojums (mežu platības īpatsvars). Meža telpiskās struktūras analīze var būt labs pamats, lai saprastu konkrētās pašvaldības kopējo telpisko struktūru – tās vēsturi, pašreizējās tendences un iespējamo nākotni. Sevišķi svarīgi tas ir pēc platības lielajos novados (kas atbilst kādreizējiem rajoniem vai to daļām). Tieši novadu teritoriju platību atšķirības liek domāt, ka vairāk vērtības jāvelta dažādiem meža (kā teritoriāla/telpiska veidojuma) izpētes metodikas jautājumiem. Protams, saistībā ar konkrētiem plānošanas mērķiem.

5. Diskusijas jautājumi: Kāda loma plānošanas darbos var būt meža detāliskai izpētei, respektīvi, skatījumam uz mežu no iekšpuses? Vai un kādos gadījumos tas var ietekmēt funkcionālo (mežs attiecību sistēmā) skatījumu, dažādos plānošanas lēmumus.

DĀRZI UN DĀRZKOPĪBA PILSĒTAS ZAĻO TERITORIJU AUDUMĀ

Jevgēnijs DUBOKS

LU Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultāte, e-pasts: jevgenijs_duboks@inbox.lv

Pilsētas dārzkopība ir pasaules pilsētu zaļo telpu neatņemama sastāvdaļa. Dažādos pilsētas sociāli-ekonomiskajos attīstības posmos dārziem bija atšķirīgi pamatzdevumi. Mūsdienās attīstītajās valstīs pilsētas dārzkopības galvenā loma ir iedzīvotāju dzīves kvalitātes paaugstināšana, kaut gan grūtajos ekonomiskajos periodos (kara laikā, Lielās depresijas periodā) ģimenes dārziņi ir palīdzējuši nodrošināt pārtiku. Pirmie dārzi sāka parādīties 19.gs. beigās urbanizācijas procesa radīto negatīvo seku mazināšanai. Mūsdienās primārās dārzu funkcijas saistās ar pilsētvides estētiskās vērtības paaugstināšanu un dzīves kvalitātes uzlabošanu, tomēr vairākās attīstības valstīs dārzkopības pamatzdevums paliek arī pārtikas nodrošināšana. Modernajās pilsētas kopienā un ģimenes dārzi tiek harmoniski iekļauti zaļajās telpās, integrējot dzīvojamajā apbūvē, apstādījumu aizsargjoslās, parkos.

Ģimenes dārzus mēdz iekārtot ērti sasniedzamajā attālumā no iedzīvotāju dzīves vietas vai darbavietas. Tādējādi dārzu izvietojums nodrošina regulāras atpūtas iespējas, samazina personīgā vai sabiedriskā transporta izmantošanas nepieciešamību, mudinot vairāk pārvietoties ar kājām vai velosipēdu. Izvietojums dzīvesvietas tuvumā ir arī īpaši svarīgs dažām sociālajām grupām, kurām nepietiekamo materiālo resursu vai veselības problēmu dēļ izbraukšanā *dabā* aiz pilsētas teritorijas ir apgrūtināta. Pilsētas dārzkopība samazina pieprasījumu pēc rūpnieciski ražotās pārtikas, tādējādi tiek ierobežoti kaitīgo izmešu apjomi atmosfērā, kas rastos transporta pārvadājumu rezultātā. Dārzkopība veicina sociālo tīklu nodibināšanos un kā rezultātā arī stipro un sabiedriski aktīvo kopienu izveidošanos. Pilsētas dārzkopība ir viens no aktīvās rekreācijas veidiem, kam ir pozitīvas ietekmes ne tikai uz fizisko, bet arī garīgo veselību. Dārzkopība bieži tiek izmantota nelabvēlīgo apkaimju sociālās un kriminogēnas vides uzlabošanai. Pasaules praksē dārzi tiek pielietoti pilsētas neekspluatējamo teritoriju apsaimniekošanā, kā arī jau degradēto teritoriju revitalizācijā.

Rīgā pēdējo 15 gadu laikā ģimenes dārzu kopplatība ir samazinājusies aptuveni četras reizes, bet skaits – vairāk nekā divreiz un paredzams, ka šī tendence turpināsies arī nākotnē. Rīgā lielākā ģimenes dārziņu daļa ir pieejama uz īslaicīgu lietošanas termiņu. Vienlaikus ir

svarīgi apzināties dārzu un dārkopības vērtību pilsētai gan no iedzīvotāju, gan no pārvaldības skatupunkta. Lai noskaidrotu ģimenes dārziņu nozīmi, attīstības iespējas un nosacījumus Rīgas pilsētā, pētījumā tika izskatīta pilsētas dārkopība kā sociāls fenomens, raksturotas Rīgas pilsētas dārkopības prakses un dārzu struktūras attīstība laika gaitā no 20. gadsimta sākumā līdz mūsdienām. Darbā mēģināts izvērtēt īstenoto attīstības politiku, tiesiskos regulējumus, sabiedrības lomu un cilvēciģo nozīmi Rīgas dārkopības praksē aptverot aptuveni 100 gadu periodu. Pētījumā tika izmantota vēsturiski ģeogrāfiskās metodes, normatīvo aktu, pilsētas attīstības dokumentu, publisko informācijas avotu un arhīva materiālu kontentanalīze, dārzu lietotāju un iedzīvotāju aptaujas.

Pirmie ģimenes dārziņi Rīgā parādījās jau 20. gadsimta sākumā (1907. gads). Dārzu norīkošanas pamatmērķis bija sociālās vides uzlabošana. Sākumā par dārzu nomas iespēju interesējās galvenokārt mazturīgie iedzīvotāji, bet pēc dažiem gadiem pilsētas dārkopībai pievērsās arī materiāli nodrošinātās personas. Pasaules karu periodā dārkopība tika izmantota karaspēka nodrošināšanai ar pārtiku un pilsētas pārtikas krājumu papildināšanai. Dārziņi bija organizēti arī pie vairākiem hospitāļiem. PSRS laikā pilsētas dārkopības galvenais mērķis bija rekreācijas iespējas nodrošināšana darbaļaudīm (dārzi tika piešķirti pilsētas uzņēmumiem un organizācijām), ģimenes dārzu attīstību sekmēja arī PSRS Pārtikas programma. Padomju periodā beigās Rīgas izpilddomēja veicināja jauno dārzu koloniju izveidošanu piepilsētā, kam bija jākompensē likvidējamie dārzi pilsētas teritorijā.

Pēc Latvijas neatkarības atgūšanas ģimenes dārziņu skaits sāka strauji samazināties, kas ir nosacīts ar pilsētas apbūves intensitātes palielināšanos, dārziem aizņemto zemju denacionalizāciju, kā arī iekļaušanu kompensācijas fondā. Neskatoties uz pastāvīgo dārzu platību samazināšanos, lielākajā daļā dārzu kolonijās novērojams daudz pamestu dārzu (5-20%). Neapsaimniekotie dārzi ievērojami samazina zaļo telpu vizuālo vērtību, kļūstot pievilcīgi iedzīvotājiem bez pastāvīgas nodarbošanās un dažkārt arī bez mājvietas. Iedzīvotājus no dārzu izmantošanas attur tādi apgrūtinājumi kā teritorijas neskaidrs statuss un drošība.

Rīgas dārzu teritoriju struktūra nosacīta ar pilsētas pašreizējo politiku attiecībā uz zaļajām telpām, zemes izmantošanas īpatnībām, apbūves procesa intensitāti un brīvo teritoriju īpatsvaru, kā arī konkrētas teritorijas piemērotību apbūvei. Rīgā ģimenes dārziņi gandrīz visos vēsturiskajos attīstības posmos ir bijuši tikai zemes pagaidu izmantošanas veids. Dārziem tika atvēlētās teritorijas, kas saskaņā ar Rīgas attīstības plānu tuvākajā laikā netiek izmantotas pilsētas vajadzībām. Šobrīd dārzu struktūra ir sadrumstalota, teritoriālais pārklājums ir nevienmērīgs, izvietojums nav piesaistīts iedzīvotāju skaitam un kopējo zaļo telpu īpatsvaram, attālumam līdz potenciālo lietotāju dzīvesvietai. Rīgas centrālajā zonā, kur ir lielākais apbūvētais teritorijas īpatsvars, novērojams nesalīdzināmi mazāk dārzu, nekā ar zaļajām platībām bagātajā pilsētas perifērijā. Dārzi izvietojas galvenokārt teritorijās, kas to izveidošanas brīdī bija nepiemērotas apbūvei un saimnieciskajai izmantošanai. Mūsdienas būvniecības tehnoloģiju iespējas ļauj veikt apbūvi teritorijās, kur agrāk tas nebija realizējams, un tur viedojās dārzi, bet šodien šīs teritorijas var tikt pakļautas transformācijai, tādējādi vēl vairāk samazinot ģimenes dārzu platības.

Ņemot vērā to, ka dārkopība ir mūsdienu pilsētu zaļo telpu neatņemama sastāvdaļa, tā tiek ievērtēta un iekļauta pilsētu telpiskās attīstības politikā gan no sociālā, vides un zemes izmantošanas viedokļa. Mūsdienu pilsētvides raksturs uzliek dārziem jaunus uzdevumus. Arvien lielāku lomu iegūst aktīvās atpūtas un socializācijas iespēju nodrošināšana. Ērti pieejamie un augstās kvalitātes ģimenes dārzi, adaptētie modernas pilsētas sabiedrības dzīvesveidam, 21. gadsimtā vēl lielākā mērā var kalpot par publiskās ārtelpas kvalitātes faktoru. Rīgā ģimenes dārziņi ir bijuši zaļo telpu harmoniski integrēta funkcionālā vienība ilgāk par gadsimtu, bet šodien tie zaudē šo lomu un veidojas fragmentēta, sociāli un zaļo teritoriju audumā neintegrēta dārzu struktūra. Rīgā ir nepieciešams pārvērtēt dārzu un dārkopības nozīmi, kā arī apsvērt nepieciešamību pēc integrētas dārzu un dārkopības attīstības plānošanas.

MEŽAPARKA APKAIMES ATTĪSTĪBAS VĒRTĒJUMS (2002.-2010.) RĪGAS ILGTSPĒJAS KONTEKSTĀ

Kristīne ĀBOLIŅA, Jekaterina PĻAČKO, Ieva SĪLE, Atis TREIMANIS

Latvijas Universitāte, Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultāte,
e-pasts: kristine.abolina@lu.lv

Pilsētu attīstības izpētē īpaši pēdējā laikā liela uzmanība pievērsta apkaimēm, to kvalitāte ir pieņemta kā pamatvienība ilgtspējīgas pilsētas plānošanai. Literatūrā skaidri iezīmējas apkaimes vērtēšanas svarīgākie kritēriji – labi apstākļi kājāmgājējiem un velotransportam, pakalpojumu pieejamība un daudzfunkcionalitāte, droša un nepiesārņota vide, kā arī kvalitatīvs mājoklis. Arī Rīgas attīstībā kopš 2007. gada notiek meklējumi apkaimju jēdziena iedzīvināšanai gan vietējā, gan pilsētas līmenī.

Pētījumā veiktais Mežaparka apkaimes (Rīgā) attīstības novērtējums laika posmā no 2002. gada līdz 2010. gadam ilgtspējas kontekstā atspoguļo ne tikai apkaimes trūkumus un priekšrocības, bet arī iezīmē pilsētu plānošanas un pārvaldības subsidiaritātes jautājumus.

Salīdzinājumā ar 2002. gadu pasliktinājusies Mežaparka apkaimes sasniedzamība ar sabiedrisko transportu no citām Rīgas apkaimēm. Ir samazinājies pieejamo sabiedriskā transporta maršrutu skaits un palielinājušies transporta kustības intervāli, kas negatīvi ietekmē labas apkaimes kritēriju „Neliela atkarība no automašīnām”. Aptaujas rezultāti liecina, ka 72% no aptaujātiem iedzīvotājiem ikdienā galvenokārt pārvietojas ar privātu automašīnu. Situāciju ir iespējams uzlabot tikai ar izmaiņām pilsētas plašākā kontekstā, nevis apkaimes līmenī.

Neraugoties uz to, ka vairāk nekā pusei no Mežaparka ielām nav ietves un no aptaujātiem iedzīvotājiem 36% ir daļēji apmierināti un vēl 18% atbildētāji nav apmierināti ar gājēju drošību apkaimes ielās, Mežaparks deviņu gadu laikā ir kļuvis labvēlīgāks gājējiem, velotransportam un cilvēkiem ar īpašām vajadzībām.

Mežaparkā ir aktīva un apkaimes attīstībā ieinteresēta sabiedrība, kura organizē un arī aktīvi piedalās vietējos pasākumos. Vietējie pasākumi veicina apkaimes daudzfunkcionalitāti un nodrošina daudzveidīgus tīklojumus. Kritērijā „Daudzfunkcionālā apkaime” ir konstatētas arī negatīvas attīstības tendences – vairs nedarbojas bibliotēka, pie privātmājām vairs netiek izvietoti konteineri šķirotiem atkritumiem, notikusi skolu likvidācija, kā arī nav uzlabojumu veselības aprūpes un autostāvvietu pieejamībā apkaimē. Apkaimes iedzīvotāju tīklojumu pastāvēšanai vislielākais drauds ir vietējās sākumskolas likvidācija, savukārt valsts un pašvaldības politika nekustamā īpašuma nodokļa jautājumā negatīvi ietekmē drošības sajūtu un iedzīvotāju pašorganizāciju vietējā līmenī.

Gan negatīvas, gan pozitīvas tendences ir konstatētas, vērtējot Rīgas mērogā nozīmīgos apkaimes atpūtas un rekreācijas objektus. Pētījuma rezultātu un iedzīvotāju viedokļu analīze liecina, ka Kultūras un atpūtas parka „Mežaparks” attīstība pēdēju gadu laikā notikusi pozitīvā virzienā. Savukārt Ķīšezers un tā krasts nav labiekārtots un piekļuve tam ir apgrūtināta, tikai 13% respondentu ir apmierināti ar ezera pieejamību. Ķīšezera rekreācijas un atpūtas iespēju nodrošināšanai ir nozīmīgi sakopt un labiekārtot krastmalu, nodrošināt brīvu pieeju ezeram un iespēju pārvietoties visā krasta garumā, to paveikt nav iespējams tikai apkaimes līmenī.

Aptaujas rezultāti liecina, ka Mežaparka iedzīvotājiem rūp vēsturiskā plānojuma un tradicionālās apbūves saglabāšana apkaimē, pie rajona negatīvām attīstības tendencēm iedzīvotāji visbiežāk ir minējuši daudzstāvu ēku būvniecību (22% respondentu), kā arī pilsētbūvniecības piemineklim „Mežaparks” neatbilstošu būvniecību (9% respondentu).

Kopumā no Mežaparka attīstības vērtējuma jāsecina, ka negatīvās tendences apkaimes kvalitātei ir izraisījuši pilsētas pārvaldības jautājumi, kuros notikusi kāda optimizācija vai liela mēroga attīstība, līdz ar to nepieciešami papildus pētījumi lielāku attīstības projektu un pārvaldības lēmumu ietekmes izvērtējumam. Vienlaikus Mežaparka apkaimes pozitīvās attīstības tendences uzrāda vietējo iniciatīvu būtisko lomu, vietējā līmenī risināmo pārvaldības jautājumu spektru, kā arī vietējā līmeņa un pašvaldības sektoru politikas saskaņotas rīcības efektivitāti labas kvalitātes dzīves vides nodrošināšanai pilsētā.